PAGE Project for advancing cognitive accessibility in publishing

PRAKTIČNI VODIČ / LISTOPAD 2026

Priručnik za kulturne aktivnosti

Pristupačne književne i kulturne aktivnosti

Načela, metode i
10 praktičnih kartica aktivnosti

Izvještaj D4.2

Projekt sufinanciraju Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske i Grad Zagreb.

Sufinancira Europska unija

Sufinancirano sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi i mišljenja autora te ne odražavaju nužno stavove i mišljenja Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije
ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Publication details

Priručnik za kulturne aktivnosti

Izvještaj: D4.2

PAGE – projekt za unapređenje kognitivne pristupačnosti u izdavaštvu

101173233 – PAGE – CREA-CULT-2024-COOP

Razina diseminacije: Javno

Verzija: 1.0

Datum isporuke: listopad 2026

Vodeći partner radnog paketa WP4: Zavod RISA, Slovenija

Suautorstvo te urednički i metodološki nadzor:
Ulla Bohman, Boarve Konsult AB, Švedska,
uz doprinose ostalih partnera projekta PAGE.

Sadržaj

Sažetak 6

Kako koristiti ovaj priručnik 7

Dio I – Osnove 8

Poglavlje. 1: O ovom priručniku 8

Što je priručnik PAGE? 8

O izvorima i osnovama prakse 9

Kome je namijenjen priručnik? 9

Ciljna skupina aktivnosti 9

Ključne uloge i pojmovi 10

Poglavlje 2: Što smo naučili iz istraživanja projekta PAGE 11

Zanimanje za knjige i priče 11

Podrška za sudjelovanje 11

Različiti interesi i načini sudjelovanja 11

Planiranje književnih aktivnosti 12

Poglavlje 3: Načela pristupačnih kulturnih aktivnosti 13

Poštujte identitet odraslih osoba 13

Ponudite mogućnost izbora i utjecaja 13

Podrška bez preuzimanja kontrole 14

Učinite sudjelovanje pristupačnim i dobrovoljnim 14

Zadržite književnost i autorstvo u središtu 14

Četiri važna pitanja 15

Dio II – Priprema i vođenje aktivnosti 16

Poglavlje 4: planiranje i provedba aktivnosti 16

Književna svrha i sudionici 16

Priprema pristupačnosti, uloga i podrške 16

Tijekom aktivnosti 17

Završetak aktivnosti i unapređenje prakse 18

Primjer: Planiranje aktivnosti čitanja 19

Poglavlje 5: Učinite prostor pristupačnim 20

Dolazak na mjesto održavanja 20

Prostorija 20

Dolazak i snalaženje u prostoru 21

Završna provjera prostora 21
Primjer: Korištenje javne knjižnice 22
Poglavlje 6: Jasna komunikacija 23
Relevantne pisane informacije 23
Podrška različitim načinima komunikacije 23
Sedam pitanja za poziv 24
Primjer: Poziv 25
Govorite jasno i prirodno 25
Provjerite razumijevanje bez pretvaranja aktivnosti u test 26
Primjer: Nejasna uputa 27
Dio III – Metode 28
Poglavlje 7: Pripovijedanje 28
Koristite pripovijedanje sa svrhom 28
Pripremite i ispričajte priču 28
Od slušanja do stvaranja 29
Pažljivo pristupajte osobnim i kulturnim pričama 29
Jednostavan slijed pripovijedanja 30
Primjer: Narodna priča kao put prema čitanju 30
Poglavlje 8: Književni klubovi 31
Osigurajte svrhu i kontinuitet književnog kluba 31
Suoblikujte književni klub zajedno s čitateljima 31
Odaberite knjige i pripremite pristup 31
Koristite fleksibilnu strukturu susreta 32
Vodite čitanje i raspravu 32
Omogućite čitateljima da oblikuju književni klub 33
Primjer: Ciklus od četiri susreta čitanja 33
Poglavlje 9: Radionice kreativnog pisanja 34
Započnite s književnim tekstom ili otvorenim poticajem 34
Podržite različite puteve prema autorstvu 34
Jednostavan slijed radionice 34
Podržite zapisivanje, uređivanje i povratne informacije 34
Dijelite i objavljujte prema vlastitom izboru 36
Radite s autorima i ilustratorima 36
Primjer: Radionica književnih razglednica 37
Dio IV - Praktične književne aktivnosti 38

Poglavlje 10: Kartice aktivnosti 38
Informacije o aktivnostima 38
Zajednička načela 38
Mrežno i hibridno sudjelovanje 39
Kako koristiti kartice aktivnosti 39
Kartica aktivnosti 1: Zajedničko čitanje 41
Kartica aktivnosti 2: Razgovor među likovima 45
Kartica aktivnosti 3: Promijeni priču 49
Kartica aktivnosti 4: Stvori vlastitu priču 52
Kartica aktivnosti 5: Krug priče – zajedno stvaramo priču 55
Kartica aktivnosti 6: Od stranice do scene 58
Kartica aktivnosti 7: Od riječi do slika 61
Kartica aktivnosti 8: Pročitaj, osvrni se i preporuči 65
Kartica aktivnosti 9: Susret s autorom ili ilustratorom 69
Kartica aktivnosti 10: Podijelite priču kroz književno događanje 72
Završna riječ 76
Izvori i resursi 77
Izvori projekta PAGE 77
Jednostavan jezik i pristupačnost 77
Uključive književne i kulturne prakse 77
Dodatna literatura 78

Sažetak

Priručnik za kulturne aktivnosti PAGE praktičan je resurs namijenjen osobama koje organiziraju književne i kulturne aktivnosti za mlade odrasle osobe s intelektualnim i razvojnim teškoćama i zajedno s njima.

Priručnik povezuje pristupačnu književnost s mogućnostima čitanja, razgovora, interpretacije i stvaranja. Donosi smjernice za pripremu pristupačnih aktivnosti, jasnu komunikaciju i pružanje podrške sudjelovanju bez preuzimanja kontrole. Njegov praktični dio sadrži deset kartica aktivnosti koje se mogu prilagoditi različitim skupinama, okruženjima i kulturnim kontekstima.

Priručnik se temelji na istraživanjima provedenima u okviru projekta PAGE, iskustvu partnera te uhodanoj praksi u području jednostavnog jezika, pristupačnosti i uključivog kulturnog djelovanja. Aktivnosti su zamišljene kao polazišta, a ne kao unaprijed zadani programi. Njihova je zajednička svrha pomoći ljudima da biraju, izražavaju svoje reakcije, stvaraju i sudjeluju u kulturnom životu usmjerenom na književnost.

Kako koristiti ovaj priručnik

Ne morate čitati priručnik od početka do kraja. Započnite s dijelom koji je najkorisniji za vaš rad i vratite se zajedničkim načelima kada vam zatrebaju. Priručnik nije unaprijed zadani scenarij. Oslonite se na svoju profesionalnu prosudbu, slušajte sudionike i prilagodite aktivnosti sudionicima, književnom sadržaju, mjestu održavanja i svrsi aktivnosti.

Sadržaj ovog priručnika:

Dio I – Osnove
Poglavlja 1–3 predstavljaju priručnik, donose glavne rezultate istraživanja projekta PAGE i utvrđuju načela pristupačnih književnih aktivnosti.

Dio II – Priprema i vođenje aktivnosti
Poglavlja 4–6 obuhvaćaju planiranje, prostor te jasnu pisanu i usmenu komunikaciju.

Dio III – Metode
Poglavlja 7–9 usmjerena su na pripovijedanje, književne klubove i radionice kreativnog pisanja.

Dio IV – Praktične književne aktivnosti
Poglavlje 10 sadrži deset kartica aktivnosti koje možete koristiti, prilagođavati ili međusobno kombinirati.

Dio I – Osnove

Poglavlje 1: O ovom priručniku

Ovaj priručnik pomaže stručnjacima i organizacijama u osmišljavanju književnih aktivnosti u kojima mlade odrasle osobe s intelektualnim i razvojnim teškoćama mogu sudjelovati kao čitatelji, interpretatori i sustvaratelji.

Pristupačne knjige važno su polazište, ali pristup književnosti podrazumijeva više od samog pristupa knjizi. Čitateljima su potrebne i prilike da otkriju književnost koja ih zanima, čitaju na način koji im odgovara, razmjenjuju ideje i stvaraju vlastita djela.

Što je priručnik PAGE?

PAGE – projekt za unapređenje kognitivne pristupačnosti u izdavaštvu – radi na tome da književnost i sudjelovanje u književnoj kulturi budu pristupačniji mladim odraslim osobama s intelektualnim i razvojnim teškoćama. Ovaj priručnik usmjeren je na kulturne aktivnosti povezane s književnošću, čitanjem i pisanjem. Metode su osmišljene kako bi kroz smisleno sudjelovanje u književnim aktivnostima podržale razvoj čitalačkih i spisateljskih kompetencija, pri čemu kulturno iskustvo, mogućnost izbora i autorstvo ostaju u središtu.

Sudjelovanje u kulturnom životu ljudsko je pravo. Članak 30. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom priznaje pravo osoba s invaliditetom na sudjelovanje u kulturnom životu ravnopravno s drugima.

Priručnik nudi:

- načela pristupačnog sudjelovanja uz međusobno poštovanje;
- praktične smjernice za planiranje i vođenje aktivnosti;
- metode pripovijedanja, književnih klubova i radionica kreativnog pisanja;
- deset kartica aktivnosti;
- pitanja i kontrolne popise za promišljanje i unapređenje aktivnosti.

Priručnik se temelji na istraživanjima provedenima u okviru projekta PAGE, iskustvu partnera te uhodanoj praksi u području jednostavnog jezika, pristupačnosti i uključivog kulturnog djelovanja. Odaberite ono što vam je korisno, prilagodite svom kontekstu i razvijajte zajedno sa sudionicima.

O izvorima i osnovama prakse

Priručnik objedinjuje nekoliko vrsta znanja. Temelji se na zahtjevima i istraživanjima projekta PAGE, utvrđenim smjernicama za jednostavan jezik i pristupačnost, dokumentiranim praksama uključivog književnog i kulturnog djelovanja te stručnom iskustvu partnera projekta PAGE.

Praktične smjernice također se oslanjaju na znanja stečena izravnim radom s čitateljima, piscima, autorima, validatorima i sudionicima s intelektualnim i razvojnim teškoćama. To uključuje iskustvo u vođenju čitateljskih grupa i kreativnih radionica, izradi i validaciji tekstova na jednostavnom jeziku, podržavanju samozastupanja i sudjelovanja te razvoju pristupačnih kulturnih aktivnosti.

U posljednjem dijelu priručnika nalazi se popis izvora. Ti izvori ne predstavljaju svi istu vrstu dokaza. Rezultati istraživanja, stručne smjernice, dokumentirane prakse i iskustva stručnjaka iz prakse doprinijeli su priručniku na različite načine.

Kome je namijenjen priručnik?

Priručnik je namijenjen osobama koje organiziraju, vode ili pružaju podršku u provedbi književnih i kulturnih aktivnosti. To uključuje edukatore, trenere, voditelje književnih klubova i čitateljskih grupa, knjižničare, kulturne djelatnike, pisce, ilustratore, nakladnike, osobe za podršku te organizacije koje djeluju u području kulture, obrazovanja ili uključivanja osoba s invaliditetom.

Ne morate biti stručnjak u svakom području. Važni su pažljiva priprema, jasna komunikacija, usmjerenost na sudionike i spremnost na prilagodbu kada nešto ne funkcionira.

Ciljna skupina aktivnosti

Aktivnosti su osmišljene za mlade odrasle osobe s intelektualnim i razvojnim teškoćama koje mogu čitati, razumjeti i doživjeti priče na jednostavnom jeziku, samostalno ili uz podršku, te izraziti svoje reakcije, sklonosti i potrebe povezane s književnošću. To je ciljna skupina projekta PAGE. Sudionici mogu komunicirati govorom, pisanjem, potpomognutom i alternativnom komunikacijom (AAC) ili na druge njima poznate načine izražavanja. Potreba za komunikacijskom podrškom ne isključuje ih iz ove ciljne skupine. Neke od aktivnosti predloženih u priručniku mogu biti korisne i drugim skupinama. U tom slučaju potrebno ih je prilagoditi i provjeriti njihovu primjerenost konkretnom kontekstu.

Sudionici nisu jedinstvena, homogena skupina. Razlikuju se prema iskustvu čitanja, interesima, komunikacijskim preferencijama i potrebama za podrškom. Mogu čitati različitim tempom i preferirati različite načine uključivanja u raspravu ili kreativnu aktivnost.

Teškoće u čitanju ne znače nedostatak interesa za književnost. Pristupačnost planirajte tako da ponudite jasne informacije, prilagodljive formate i više načina sudjelovanja. Individualna podrška treba biti dostupna kada je sudioniku potrebna, ali bez preuzimanja njegovih izbora, interpretacije ili autorstva.

Ključne uloge i pojmovi

Uloge opisuju ono što osoba radi u određenoj aktivnosti. Ista osoba može prelaziti iz jedne uloge u drugu, a svaka uloga treba ostati stvar osobnog izbora.

U priručniku koristimo sljedeće nazive za različite uloge u aktivnosti:

- **Sudionik:** osoba koja sudjeluje u kulturnoj ili književnoj aktivnosti.
- **Čitatelj, pisac ili autor:** opis konkretne uloge sudionika.
- **Sustvaratelj:** sudionik koji kreativno doprinosi sadržaju ili književnom djelu.
- **Suoblikovatelj:** sudionik koji pomaže oblikovati aktivnost, izbore, proces ili sljedeće korake.
- **Voditelj:** osoba koja priprema i vodi aktivnost. Voditelj stvara uvjete za sudjelovanje i usmjerava proces bez nuđenja „ispravnog" tumačenja ili odlučivanja umjesto sudionika.
- **Osoba za podršku:** osoba koja omogućuje sudjelovanje bez odlučivanja ili stvaranja u ime sudionika. Podrška može uključivati praktičnu pomoć, podršku pri čitanju ili pisanju te pomoć u komunikaciji.
- **Validator:** osoba s vlastitim iskustvom prepreka u čitanju i razumijevanju koja sudjeluje u strukturiranoj provjeri razumljivosti tekstova na jednostavnom jeziku tijekom njihove pripreme. Validatori trebaju biti pripremljeni i imati odgovarajuću podršku za tu ulogu te slijediti dogovoreni postupak validacije.

Važno je napomenuti da sudionik ne postaje automatski validator. Odabir knjiga, vrednovanje aktivnosti, sudjelovanje u oblikovanju procesa, davanje općih povratnih informacija iz perspektive čitatelja ili provjera prostora, digitalnog alata ili kulturnog događanja predstavljaju različite uloge. Pojam **validator** koristite isključivo za posebnu ulogu validacije jednostavnog jezika, kako je prethodno definirana.

Poglavlje 2: Što smo naučili iz istraživanja projekta PAGE

Istraživanje provedeno u okviru projekta PAGE bavilo se čitanjem, sudjelovanjem u kulturnom životu, preprekama i preferencijama mladih odraslih osoba s intelektualnim i razvojnim teškoćama. U istraživanju je sudjelovalo 56 mladih odraslih osoba s intelektualnim i razvojnim teškoćama, 103 roditelja i 19 nakladnika iz pet pilot-zemalja.

Rezultati pokazuju različite interese, preferencije i potrebe za podrškom, a ne postojanje jednog tipičnog čitatelja. Pristupačne kulturne aktivnosti trebaju biti dovoljno strukturirane da budu razumljive, a istodobno dovoljno fleksibilne kako bi omogućile smislen izbor.

Zanimanje za knjige i priče

Među mladim odraslim osobama koje su sudjelovale u istraživanju, 84 % izjavilo je da voli priče, a 85 % da bi čitalo više kada bi knjige bile dostupne na jednostavnom jeziku. Teškoće u čitanju lako se mogu pogrešno protumačiti kao nedostatak interesa, čak i kada osoba uživa u pričama, likovima i idejama.

Za voditelje to znači da trebaju polaziti od interesa osobe, a ne od njezine sposobnosti samostalnog čitanja. Pitajte što bi priču učinilo pristupačnom i vrijednom čitanja za tu osobu.

Podrška za sudjelovanje

Jasne informacije unaprijed, poznavanje onoga što će se događati, prisutnost poznatih osoba, primjerena veličina skupine i komunikacija utemeljena na poštovanju mogu olakšati uključivanje i ostanak u aktivnosti.

Važni su i praktični uvjeti. Zanimljiva aktivnost može i dalje biti nepristupačna ako je do nje teško doći, ako je preskupa, ako put do mjesta održavanja nije jasno označen ili ako se održava u vrijeme kada prijevoz nije dostupan. Buka, jako svjetlo, ometajući podražaji i prethodna negativna iskustva mogu stvoriti dodatne prepreke.

Pristupačnost stoga počinje već pri planiranju aktivnosti. Poziv, dolazak, doček, prostor i način na koji se postupa prema ljudima utječu na njihovo sudjelovanje.

Različiti interesi i načini sudjelovanja

Sudionici su naveli različite žanrove i teme. Ne postoji jedna vrsta knjige ili aktivnosti koja odgovara svima. Njih 75 % izjavilo je da bi željelo napisati priču samostalno ili s prijateljem, dok je 48 % izjavilo da voli razgovarati o knjigama koje su pročitali.

Sudjelovanje u književnim aktivnostima ne bi trebalo ovisiti o govorenju pred skupinom. Sudionik može radije razgovarati, pisati, crtati, odabrati sliku, promijeniti dio priče, slušati ili reagirati na neki drugi način. Sudionici su također predložili susret s autorom ili ilustratorom, posjet knjižnici ili knjižari, pisanje s prijateljima te ilustriranje postojeće priče. Te su ideje pomogle u oblikovanju aktivnosti u ovom priručniku.

Planiranje književnih aktivnosti

Kada planirate književne aktivnosti, imajte na umu sljedeće:

- ponudite pristupačnu književnost s temama za odrasle i mogućnostima smislenog izbora;
- jasno objasnite o kakvoj je aktivnosti riječ, gdje se održava i što će se događati;
- omogućite više načina sudjelovanja, osobito kada aktivnost uključuje raspravu ili čitanje naglas;
- omogućite sudionicima da utječu na tekstove, aktivnosti i sljedeće korake, a ne samo da daju svoje mišljenje na kraju;
- pitajte što je pomoglo, što je stvaralo prepreke i što bi sljedeći put trebalo promijeniti.

Pristupačnost bi trebala otvarati više mogućnosti za pristup književnosti, a ne ih sužavati. Dobro vođenje aktivnosti čini različite mogućnosti vidljivima i ostavlja sudionicima prostor za izbor.

Poglavlje 3: Načela pristupačnih kulturnih aktivnosti

Pristupačne književne aktivnosti odnose se prema sudionicima kao prema odraslim osobama s vlastitim interesima, iskustvima i načinima sudjelovanja. Pristupačnost se ne odnosi samo na pojednostavljivanje jezika. Ona također stvara uvjete za izbor, interpretaciju, autorstvo i pružanje podrške bez preuzimanja kontrole.

Načela iz ovog poglavlja primjenjuju se u cijelom priručniku – pri odabiru knjige, planiranju susreta, podržavanju rasprave ili prilagodbi kartice aktivnosti.

Poštujte identitet odraslih osoba

Mlade odrasle osobe s intelektualnim i razvojnim teškoćama trebaju imati pristup književnosti, temama i kulturnim iskustvima koja uvažavaju njihovu dob i interese. Pristupačan jezik ne podrazumijeva sadržaj namijenjen djeci. Sudionike mogu zanimati odnosi, humor, kriminalističke priče, fantastika, poezija, posao, samostalnost, obitelj, sukobi, seksualnost ili svakodnevni život. Čitatelj može preferirati detektivsku priču, ljubavni roman ili pjesmu čak i kada mu je potrebna podrška kako bi im pristupio. Tekstove birajte zato što su smisleni i zanimljivi, a ne zato što se čine „dovoljno jednostavnima" za određenu dijagnozu.

Ako je tekst zahtjevan, najprije razmislite o kraćem ulomku, dodatnom vremenu, jasnom objašnjenju ili zajedničkom čitanju. Nemojte automatski zamjenjivati književnost za odrasle sadržajima namijenjenima djeci.

Ozbiljno pristupite reakcijama sudionika. Šutnja, sporije čitanje, teškoće u pisanju ili manje uobičajen način izražavanja ideje ne znače da osoba nema što pridonijeti.

Ponudite mogućnost izbora i utjecaja

Izbor ima najveću važnost kada utječe na oblikovanje aktivnosti od samog početka.

Sudionici mogu utjecati na:

- knjige I teme koje obrađuju
- količinu teksta koji se čita;
- način na koji sudjeluju;
- kreativnu aktivnost koju žele isprobati;
- odluku o tome žele li podijeliti svoj rad s drugima;
- ono što će skupina raditi sljedeće.

Kada je korisno, ponudite konkretne mogućnosti izbora, ali ostavite prostor i za druge prijedloge. Učinite utjecaj sudionika vidljivim tako da istaknete kada njihove odluke utječu na aktivnost ili sljedeći susret.

Odluka o nesudjelovanju u pojedinom dijelu aktivnosti također je valjan izbor. Osoba može odlučiti slušati umjesto govoriti, nastaviti čitati umjesto izvršiti kreativni zadatak ili zadržati svoj rad za sebe.

Podrška bez preuzimanja kontrole

Podrška treba omogućiti sudjelovanje, istodobno čuvajući značenje koje sudionik želi izraziti, njegove odluke i autorstvo. Voditelj ili osoba za podršku može pomoći nekome da pronađe određenu stranicu, razumije uputu, organizira ideju, zapiše izdiktirane riječi ili se koristi poznatim komunikacijskim alatom. Ne bi smjeli odgovarati na pitanja o književnom djelu umjesto sudionika, odlučivati što sudionik misli niti bez dopuštenja mijenjati ili poboljšavati njegovu kreativnu ideju.

Pitajte kakva bi podrška bila korisna. Primjerice:

- Želite li pomoć?
- Kako želite da vam pomognem?

Takva pitanja mogu spriječiti da se podrška pretvori u preuzimanje kontrole.

Kada zapisujete nečije riječi, pročitajte ih osobi ili provjerite jeste li ih ispravno razumjeli. Svaku predloženu promjenu predstavite kao prijedlog, a odluku prepustite sudioniku.

Pravedno sudjelovanje ne znači pružanje jednake podrške svima. Ono znači da svaka osoba ima stvarnu mogućnost sudjelovati.

Učinite sudjelovanje pristupačnim i dobrovoljnim

Sudionici trebaju znati što će se događati, što se od njih očekuje i koje mogućnosti izbora imaju. Jasno im dajte do znanja da mogu zatražiti pomoć ili objašnjenje, napraviti pauzu, preskočiti dio aktivnosti, predomisliti se ili otići kada im je to potrebno.

Čitanje naglas, gluma, govorenje pred skupinom ili dijeljenje osobnih iskustava nikada ne bi smjeli biti uvjet niti dokaz sudjelovanja. Aktivnosti čitanja nisu ispiti, a mišljenje, osjećaj ili interpretacija čitatelja ne moraju se podudarati s mišljenjem voditelja.

Kada nešto ne funkcionira, razmotrite samu aktivnost. Jezik može biti nejasan, tempo prebrz, zadatak preopćenit ili podrška neprimjerena. Tijekom cijele aktivnosti planirajte, pratite i prilagođavajte pristupačnost.

Zadržite književnost i autorstvo u središtu

Književne aktivnosti mogu pridonijeti učenju, samopouzdanju i društvenom povezivanju. Međutim, književnost ne bi smjela pasti u drugi plan zbog tih ishoda. Stalno se vraćajte priči, pjesmi, liku, slici, pitanju ili tekstu koji je okupio skupinu.

Kreativne odluke sudionika trebaju ostati vidljive. Osoba koja diktira rečenicu, odabire završetak, odlučuje što će ilustracija prikazivati ili mijenja postupak nekog lika donosi autorsku odluku, čak i kada joj netko drugi pruža praktičnu podršku.

Možete prilagoditi tempo, format, količinu teksta ili način sudjelovanja, a pritom zadržati književnu svrhu aktivnosti.

Zapitajte se: Što se sudionike poziva da rade s književnim djelom u ovoj aktivnosti? Ako odgovor nije jasan, moguće je da se aktivnost previše udaljila od svoje svrhe.

Četiri važna pitanja

Kada planirate ili prilagođavate aktivnost, zapitajte se:

1. Je li književnost i dalje u središtu aktivnosti?
2. Imaju li sudionici stvarne mogućnosti izbora?
3. Pomaže li podrška sudionicima bez preuzimanja kontrole?
4. Mogu li sudionici utjecati na ono što će se događati sljedeće?

Ova pitanja nisu test. Ona služe kao brza provjera je li aktivnost i dalje u skladu s načelima ovog priručnika.

Dio II –Priprema i vođenje aktivnosti

Poglavlje 4: Planiranje i provedba aktivnosti

Dobra književna aktivnost započinje prije nego što sudionici uđu u prostoriju i nastavlja se nakon susreta. Planiranje treba povezati svrhu aktivnosti, književnost, sudionike, pristupačnost, komunikaciju, vremenski okvir i daljnje aktivnosti. Koristite dovoljno jasnu strukturu kako biste se dobro pripremili, uz dovoljno fleksibilnosti da možete odgovoriti na potrebe skupine.

Književna svrha i sudionici

Započnite pitanjem što bi sudionici trebali moći doživjeti, istražiti ili na što bi trebali moći utjecati. Svrha poput „istražiti odluku nekog lika i odlučiti hoće li se priča nastaviti" daje jasnije usmjerenje nego „organizirati aktivnost čitanja". Jasno definirana svrha pomaže vam pri odabiru teksta, količine materijala, pitanja i načina sudjelovanja.

Književnost zadržite u središtu aktivnosti. Polazište može biti pristupačna knjiga, pjesma, kratka scena ili priča koju su stvorili sudionici. Kreativni rad može proizaći iz pročitanoga i, kada je to primjereno, ponovno usmjeriti sudionike na tekst.

Saznajte što sudionike zanima i na koji način žele sudjelovati. Kada je moguće, uključite ih od samog početka u odabir tekstova, tema ili aktivnosti. Druge osobe mogu pružiti korisne praktične informacije, ali prednost uvijek imaju vlastite preferencije sudionika.

Odaberite realnu količinu materijala. Kratak, pažljivo odabran ulomak uz dovoljno vremena za čitanje, razmišljanje i reakciju često pruža više od velikog broja stranica. Predvidite prirodno mjesto za završetak i, ako je korisno, mogućnost nastavka.

Prije prve aktivnosti pri planiranju vam mogu pomoći sljedeća pitanja:

- Što biste željeli čitati ili istražiti?
- Kako najradije čitate?
- Što vam čitanje olakšava, a što ga čini zamornim?
- Kakvu biste podršku željeli?
- Kako možete zatražiti pomoć ili pauzu?

Priprema pristupačnosti, uloga i podrške

Promotrite cjelokupno iskustvo iz perspektive sudionika: kako saznaje za aktivnost, kako dolazi do mjesta održavanja, ulazi u prostor, prati što se događa, sudjeluje i saznaje što slijedi.

Kratka provjera prije aktivnosti

Prije aktivnosti provjerite možete li odgovoriti na sljedeća pitanja:

- **Svrha:** Što će sudionici čitati, istraživati, birati ili stvarati?
- **Sudionici:** Tko sudjeluje i kakvu podršku želi ili treba?
- **Pristupačnost:** Mogu li sudionici pronaći mjesto održavanja, doći do njega i koristiti se prostorom?
- **Komunikacija:** Kako osigurati da informacije budu jasne prije i tijekom aktivnosti?
- **Materijali:** Jesu li tekst i ostali materijali dostupni u odgovarajućim formatima?
- **Vrijeme:** Ima li dovoljno vremena za čitanje, obradu sadržaja, pauze i završetak aktivnosti u primjerenom trenutku?
- **Uloge:** Tko će voditi aktivnost, dočekati sudionike i pružiti dogovorenu podršku?
- **Pristanak i privatnost:** Hoće li se nešto fotografirati, snimati, prikupljati, dijeliti ili objavljivati?
- **Daljnje aktivnosti:** Što će se događati nakon aktivnosti i kada će sudionici ponovno dobiti informacije od vas?

Poglavlja 5 i 6 donose više pojedinosti o prostoru, dolasku i komunikaciji.

Prikupljajte samo one informacije o pristupačnosti ili potrebnoj podršci koje su nužne za jasno određenu svrhu i dijelite ih isključivo s osobama odgovornima za provedbu dogovorenih prilagodbi. Pripremite jednostavan raspored aktivnosti s okvirnim vremenima, planiranim pauzama, glavnim fazama i odgovornostima članova tima. Predvidite i izvedive alternativne mogućnosti u slučaju odsutnosti voditelja, tehničkih poteškoća, prevelike buke u prostoru ili ako čitanje teksta potraje dulje od očekivanog. Rezervna opcija može uključivati tiskane materijale, kraću aktivnost, drugi mirniji prostor ili nastavak aktivnosti na sljedećem susretu.

Tijekom aktivnosti

Dočekajte sudionike. Predstavite osobe koje sudjeluju u provedbi aktivnosti i objasnite njihove uloge.

Predstavite plan aktivnosti u razumljivom obliku. Podsjetite skupinu kako mogu zatražiti pomoć, napraviti pauzu ili preskočiti dio aktivnosti. Potvrdite njihove odluke u vezi s fotografiranjem, snimanjem ili prikupljanjem radova.

Neka tijek aktivnosti bude jednostavan za praćenje. Uvodite jedan po jedan korak i jasno naznačite prijelaze između pojedinih dijelova aktivnosti.

Na primjer:

1. Pročitali smo prvu scenu.

2. Sada možete odabrati želite li razgovarati o liku, napisati ili nacrtati svoju reakciju ili nastaviti čitati.

Ostavite dovoljno vremena za obradu sadržaja i reakciju. Pratite odgovaraju li sudionicima tempo, količina teksta i dogovorena podrška. Ako je nešto teško, pitajte što bi im pomoglo. Primijenite načelo iz 3. poglavlja prema kojem podrška omogućuje sudjelovanje, ali ne zamjenjuje reakciju ili odluku sudionika.

Plan koristite kao podršku skupini, a ne kao sredstvo kontrole. Ako sudionici žele posvetiti više vremena određenoj sceni ili radije nastaviti čitati umjesto planiranog kreativnog zadatka, slijedite njihov interes kada je to moguće. Pritom zadržite književnu svrhu aktivnosti u središtu.

Završetak aktivnosti i unapređenje prakse

Jasno završite aktivnost. Ukratko sažmite što je skupina radila i objasnite što slijedi. Obavijestite sudionike što će se dogoditi s njihovim tekstovima, crtežima, bilješkama ili povratnim informacijama, vratite im osobne materijale i pojasnite način odlaska iz prostora u kojem se aktivnost održava.

Omogućite davanje povratnih informacija na više načina. Povratne informacije mogu se dati:

- razgovorom;
- pisanim putem;
- jednostavnim odabirom;
- privatnom porukom naknadno.

Omogućite iznošenje i pozitivnih i negativnih komentara o književnom sadržaju, aktivnosti, uputama, vremenskom okviru, podršci i prostoru.

Ne zaboravite usporediti svoj plan s onime što se stvarno dogodilo, uzimajući u obzir povratne informacije sudionika.

Zabilježite samo ono što će pomoći u unapređenju aktivnosti:

- koji su dijelovi trajali dulje ili kraće od očekivanog;
- što su sudionici odabrali raditi;
- kakvu su podršku zatražili;
- što je prilagođeno tijekom susreta;
- što je pomoglo, a što je predstavljalo prepreku;
- što bi sljedeći put trebalo promijeniti.

Opišite ono što ste uočili, umjesto da tumačite motivaciju ili ponašanje sudionika. Nemojte čuvati osobne podatke koji nisu potrebni za unapređenje aktivnosti

Primjer: Planiranje aktivnosti čitanja

Voditelj planira susret u trajanju od 75 minuta posvećen jednoj sceni iz pristupačnog književnog klasika u čijem su odabiru sudjelovali i sudionici. Poziv sadrži informacije o dolasku i prijevozu, imena voditelja te pojedinosti o prostoru u kojem će se aktivnost održati.

Scena je dostupna u tiskanom i digitalnom obliku, unaprijed su pripremljena objašnjenja nepoznatih riječi, a sudionicima je ponuđeno nekoliko mogućih načina reagiranja na pročitano.

Tijekom susreta čitatelji pokažu zanimanje za jedan lik i odluče nastaviti razgovor o njemu. Planirana aktivnost ilustriranja premješta se na sljedeći susret umjesto da se provede na brzinu. Skupina završava aktivnost na jasno određenom mjestu u tekstu i dobiva informaciju o tome kada će se ponovno sastati.

Plan je pružio potrebnu strukturu, a istodobno ostavio dovoljno prostora čitateljima da utječu na oblikovanje aktivnosti.

Poglavlje 5: Učinite prostor pristupačnim

Prostor u kojem se aktivnost održava sastavni je dio aktivnosti. Sudionici trebaju moći doći do njega, prepoznati ulaz, razumjeti kako je prostor organiziran i koristiti se njime bez nepotrebnog fizičkog, osjetilnog ili kognitivnog napora. Prostorija može ispunjavati formalne zahtjeve, a ipak biti bučna, teška za snalaženje ili neprikladna za čitanje i razgovor.

Dolazak na mjesto održavanja

Odaberite prostor do kojeg sudionici u stvarnosti mogu bez poteškoća doći. Provjerite način dolaska, troškove i mogućnosti povratnog prijevoza, kao i put od autobusne stanice, parkirališta ili mjesta iskrcavanja do prostorije u kojoj se aktivnost održava. Razmotrite ulaze, stepenice, dizala, vrata, sigurnosne postupke, oznake i privremene promjene iz perspektive osobe koja prvi put dolazi u taj prostor.

Provjerite sadrže li informacije:

- punu adresu;
- dan u tjednu i datum;
- točno vrijeme početka i završetka;
- informacije o dolasku i prijevozu;

podatke za kontakt osobe kojoj se sudionici mogu unaprijed obratitiFotografija ulaza i kratak opis puta posebno su korisni kada sudionici ne poznaju zgradu ili kada zgrada ima više ulaza. Prije dolaska sudionika jasno navedite postoje li stepenice, zasebni pristupačni ulazi, dizala ili sigurnosni pultovi.

Poveznice i QR kodovi mogu pružiti dodatne informacije, ali ključne informacije trebaju biti navedene i izravno. Ne mogu se ili ne žele svi koristiti pametnim telefonom tijekom putovanja.

Kad god je moguće, zamolite sudionika ili suoblikovatelja koji će se možda koristiti tim prostorom da provjeri put do mjesta održavanja i informacije o dolasku. Oni mogu uočiti nejasnu oznaku, skriveno dizalo ili teško prepoznatljiv ulaz koje osobe dobro upoznate sa zgradom mogu previdjeti.

Prostorija

Posjetite prostoriju prije održavanja aktivnosti i razmotrite kako njezine različite značajke funkcioniraju zajedno.

Poslužite se ovom praktičnom provjerom:

- **Ulaz i kretanje:** Postoji li pristupačan put, dovoljno prostora za kretanje i pristup toaletima koji će biti otvoreni?

- **Sjedenje i vidljivost:** Mogu li sudionici udobno sjediti i jasno vidjeti voditelja, druge sudionike i materijale? Odaberite raspored koji odgovara čitanju, razgovoru, pisanju, crtanju i korištenju komunikacijskih uređaja.
- **Zvuk:** Smanjite okolnu buku i jeku. Prije aktivnosti provjerite radi li mikrofon.
- **Rasvjeta i vizualna udobnost:** Osigurajte dovoljno ujednačenog svjetla i dobar kontrast, uz što manje odsjaja, treperenja ili vizualnih smetnji.
- **Orijentacija u prostoru:** Koristite kratke i dosljedne oznake za prostoriju, toalete, izlaze i prostor za odmor. Dodajte jasne slike kada mogu pomoći.
- **Pauze i udobnost:** Osigurajte vodu i mjesto za predah ili mogućnost odlaska u mirniji prostor bez privlačenja nepotrebne pozornosti.
- **Materijali i tehnologija:** Provjerite napajanje električnom energijom, internetsku vezu, zvuk, projekcijsku opremu i digitalne alate. Ako je tehnologija nužna za aktivnost, osigurajte pristupačnu alternativu.

Izbjegavajte promjene rasporeda prostorije u posljednji trenutak ako su sudionici unaprijed dobili informacije o njemu. Kada je promjena nužna, jasno je objasnite pri dolasku.

Dolazak i snalaženje u prostoru

Stresno traženje ulaza može utjecati na sposobnost sudionika da se usredotoči. Prije aktivnosti odredite lako prepoznatljivu osobu koja će dočekati sudionike i pokazati im prostoriju, toalete, gdje mogu pronaći vodu i prostor za odmor. Sudionici ne bi trebali morati ponavljati privatne informacije o svojim potrebama vezanima uz pristupačnost nepoznatom osoblju na recepciji. S osobama odgovornima za dogovorene prilagodbe podijelite samo nužne informacije.

Na početku ukratko objasnite raspored prostora, mogućnosti za pauzu i sve promjene nastale nakon što su sudionicima poslane informacije. Spomenite neuobičajene zvukove, radove u zgradi ili postupke koji bi mogli utjecati na aktivnost. Cilj je ukloniti neizvjesnost, a ne organizirati dug obilazak prostora.

Završna provjera prostora

Neposredno prije dolaska sudionika još jednom prođite kroz prostor i zapitajte se:

- Može li osoba koja prvi put dolazi pronaći odgovarajući ulaz i prostoriju koristeći se informacijama koje smo poslali?
- Može li svaki sudionik doći do prostora, udobno sjediti, koristiti se materijalima i napraviti pauzu na način koji mu odgovara?

- Jesmo li smanjili buku, nered i neizvjesnost koje je moguće izbjeći?

- Zna li tim tko će dočekati sudionike i reagirati u slučaju problema s pristupačnošću?

- Imamo li pristupačnu alternativu ako dizalo, projektor, internetska veza ili planirana prostorija nisu dostupni?

Primjer: Korištenje javne knjižnice

Prostorija za sastanke u knjižnici odgovara potrebama aktivnosti, ali je glavni ulaz zatvoren zbog građevinskih radova. Organizator provjerava alternativni put do prostorije, fotografira privremeni ulaz i šalje ažurirane informacije o dolasku. Postavlja se jasna oznaka, a imenovani voditelj čeka na tom mjestu dok sudionici pristižu.

U prostoriji skupina koristi stolove umjesto sjedenja u krugu jer nekoliko sudionika želi pratiti tekstove tiskane velikim slovima, a jednoj je osobi potreban prostor za komunikacijski uređaj. Ove praktične prilagodbe olakšavaju korištenje prostora i sudjelovanje u aktivnosti

Poglavlje 6: Jasna komunikacija

Jasna komunikacija pomaže ljudima da odluče žele li sudjelovati. Pomaže im da se pripreme i sudjeluju s osjećajem sigurnosti. Jasna komunikacija ne podrazumijeva samo pojednostavljivanje riječi. Ona uključuje i odabir odgovarajućih informacija, njihovo pružanje u pravom trenutku te ostavljanje dovoljno vremena ciljnoj skupini da ih razumije i na njih odgovori.

Relevantne pisane informacije

Obratite se izravno osobi koja bi mogla sudjelovati. Od samog početka jasno objasnite na što je pozivate. Čak i kada osoba za podršku pomaže sudioniku pročitati poziv, poziv treba biti upućen sudioniku, a ne govoriti o njemu.

Konkretne informacije korisnije su od općenitog jezika o projektu.

„Zajedno ćemo pročitati kratku priču i razgovarati o likovima”

čitatelju govori više nego:

„Pozivamo vas na uključivo događanje posvećeno sudjelovanju u kulturi.”

Koristite komunikacijske kanale koji odgovaraju ciljanim sudionicima. To mogu biti e-pošta, mrežna stranica, društvene mreže, tiskana obavijest ili poznata kontakt-osoba. Ključne

Informacije namijenjene sudionicima trebaju slijediti utvrđena načela jednostavnog jezika:

- Koristite poznate i precizne riječi;
- Objasnite nužne teže pojmove;
- Organizirajte informacije tako da čitatelji lako mogu pronaći ono što im je potrebno;
- Naslovi, razmaci, veličina slova, kontrast i svrhovite slike trebaju olakšavati razumijevanje, a ne služiti kao ukras.

Zamolite ciljane čitatelje da provjere jesu li informacije jednostavne za pronalaženje, razumijevanje i korištenje. Kada je materijal izrađen na jednostavnom jeziku, uključite validatore tijekom njegove pripreme i doradite ga u skladu s njihovim povratnim informacijama.

Podrška različitim načinima komunikacije

Neki sudionici koriste potpomognutu i alternativnu komunikaciju (AAC) kao dopunu govoru ili njegovu zamjenu, primjerice komunikacijske ploče, pisanje ili uređaje za generiranje govora. Potreba za podrškom u komunikaciji sama po sebi ne govori ništa o tome koliko osoba može čitati ili razumjeti. Prije aktivnosti pitajte sudionika na koji način želi komunicirati i kakvu bi podršku želio.

Omogućite mu korištenje uobičajenih komunikacijskih alata i ostavite dovoljno vremena da izrazi vlastita pitanja, tumačenja i kreativne ideje. Obraćajte se izravno sudioniku; osoba za podršku može mu pomoći u korištenju njegova načina komunikacije, ali ne bi trebala birati ili oblikovati odgovor umjesto njega.

Sedam pitanja za poziv

Koristan poziv treba odgovoriti na sljedeća pitanja prije nego što osoba odluči želi li sudjelovati:

1. Što trebam raditi?
2. Zašto bih trebao sudjelovati?
3. Gdje se aktivnost održava?
4. S kim ću sudjelovati?
5. Koliko će trajati?
6. Što mi je potrebno za sudjelovanje ili što trebam ponijeti?
7. Što će se događati nakon aktivnosti?

Dodajte pojedinosti važne za aktivnost, kao što su prijava, troškovi ili povrat troškova, prijevoz, osobe za podršku, prilagodbe vezane uz pristupačnost, osvježenje, fotografiranje ili snimanje te što se može dogoditi s radovima nastalima tijekom aktivnosti.

Navedite ime jedne kontakt-osobe i izravan način na koji joj se sudionici mogu obratiti. Pitajte kakva bi podrška osobi pomogla, umjesto da tražite podatke o dijagnozi kada oni nisu potrebni.

Prije slanja poziva provjerite jesu li datum, točno vrijeme početka i završetka, mjesto održavanja, kontakt, opis aktivnosti i neobavezni dijelovi lako uočljivi. Ključne informacije ne bi trebale biti skrivene iza poveznice ili QR koda.

Primjer: Poziv

Dođite čitati s nama

Pozivamo vas na poslijepodne uz čitanje.
Zajedno ćemo pročitati kratku priču
i razgovarati o njoj.
Možete čitati u sebi,
pratiti tekst dok netko drugi čita ili slušati.

Ne morate čitati naglas.

Sudjelovanje je besplatno!

Zašto vas pozivamo

Želimo zajedno s vama uživati u priči
i saznati što aktivnosti čitanja čini
zanimljivima i pristupačnima.

Kada: [Datum] [Vrijeme početka – vrijeme završetka]
Bit će predviđena pauza.

Gdje: [Naziv mjesta održavanja] [Puna adresa]
[Dodajte fotografiju ulaza]

Tko će biti tamo?

[Ime] će voditi aktivnost.
[Ime] će vas dočekati na ulazu.

Što trebate ponijeti

Ne morate ponijeti knjigu.
Mi ćemo pripremiti tekst.

Recite nam možemo li nešto pripremiti
kako bismo vam olakšali sudjelovanje u aktivnosti.

Ako želite, možete povesti osobu za podršku.

Što se događa nakon aktivnosti

Možete nam reći svoje mišljenje o aktivnosti.

Nećemo objaviti vaše riječi, kreativne radove
ni fotografije bez zasebnog pristanka.

Objasnit ćemo vam što slijedi.

Kako se prijaviti

Nazovite nas ili nam pošaljite e-poruku kako biste se prijavili za sudjelovanje.

Rok za prijavu je [datum].

Kontakt: [Ime] [Telefon] [E-pošta]

Možete nam se obratiti s pitanjima
prije nego što odlučite želite li sudjelovati.

Ovo je polazište, a ne unaprijed zadani predložak. Konačni poziv prilagodite aktivnosti i provjerite ga s ciljanom skupinom.

Govorite jasno i prirodno

Govorni jednostavni jezik nije isto što i čitanje naglas teksta napisanog jednostavnim jezikom. Razgovor se odvija u stvarnom vremenu, pa voditelji trebaju pratiti reakcije sudionika i prilagođavati komunikaciju.

Pripremite informacije koje su sudionicima potrebne: osnovni plan, svrhu sljedećeg koraka, važna imena ili riječi, mogućnosti izbora i informacije o tome što slijedi. Govorite prirodnim jezikom primjerenim odraslim osobama, iznosite jednu po jednu glavnu ideju i ostavite dovoljno vremena za obradu informacija.

Birajte poznate i precizne riječi. Kada je neka zahtjevna riječ važna za priču, objasnite je umjesto da je izostavite. Koristite imena kada bi zamjenice mogle biti nejasne te, kada je korisno, govor potkrijepite odgovarajućom stranicom, slikom, predmetom ili pisanim planom.

Ako važna informacija nije razumljiva, najprije je ponovite istim riječima. Ako je i dalje nejasna, objasnite je na drugi način ili navedite primjer. Ostavite sudioniku dovoljno vremena da odgovori i omogući mu korištenje uobičajenog načina komunikacije. Nemojte dovršavati njegove rečenice niti preusmjeravati razgovor na osobu za podršku.

Provjerite razumijevanje bez pretvaranja aktivnosti u test

Pitanje „Razumijete li?" često nam govori vrlo malo. Osoba može odgovoriti potvrdno samo kako bi se nastavilo dalje, zato što pitanje doživljava kao provjeru znanja ili zato što nije sigurna što bi trebala pitati. Umjesto toga, provjerite razumijevanje na prirodan način tijekom same aktivnosti.

Prije kreativnog zadatka pitajte: „Što biste željeli prvo napraviti?"

Prije pauze pitajte: „Gdje ćemo se ponovno sastati?"

Kada postoji više mogućnosti izbora, pokažite ih ili ih navedite i omogućite sudioniku da izrazi što želi.

Ako se odgovor čini neočekivanim, najprije razmislite jesu li formulacija, tempo, uputa ili podrška bili nejasni. Promijeniti način objašnjavanja često je korisnije nego samo glasnije ponoviti pitanje.

Pažljivo slušajte kada parafrazirate

Parafraziranje može pomoći skupini da prati razgovor, ali može i promijeniti ono što je osoba željela reći. Provjerite svoje tumačenje: „Čula sam da ste rekli da niste vjerovali tom liku. Jesam li vas dobro razumjela?"

Ostavite sudioniku dovoljno vremena da to potvrdi, ispravi ili promijeni. Osoba za podršku može pomoći u komunikaciji, ali i dalje se obraćajte izravno sudioniku i slušajte njega.

Razumijevanje nije isto što i interpretacija

Pojašnjavanjem činjenica može se utvrditi tko je ušao u prostoriju, što se prvo dogodilo ili što neka riječ znači. Interpretacija je nešto drugo. Ona predstavlja sudionikovo viđenje lika, motiva ili završetka priče i ne mora se podudarati s interpretacijom voditelja.

Započnite otvorenim pitanjem, primjerice: „Što ste primijetili u ovoj sceni?"

Ako je pitanje preopćenito, učinite ga konkretnijim, ali bez sugeriranja odgovora:

„Ana je zatvorila vrata i otišla. Što mislite, što je željela?"

Pođite od lika ili teksta, umjesto da od sudionika tražite da iznose osobna iskustva. Ako netko sam odluči povezati priču sa svojim životom, slušajte ga s poštovanjem i prepustite mu odluku želi li nastaviti.

Neke korisne rečenice:

- Uzmite si vremena.
- Želite li da to ponovim ili vam pokažem?
- Možete odgovoriti, pokazati, napisati ili preskočiti.
- Ova je riječ teška. Ovdje znači …
- Čula sam da ste rekli … Jesam li vas dobro razumjela?
- Želite li nastaviti, odabrati nešto drugo ili napraviti pauzu?
- Završili smo ovaj dio. Sljedeće ćemo …

Ovo su primjeri, a ne unaprijed zadani scenarij. Formulacije prilagodite osobi, jeziku i situaciji.

Primjer: Nejasna uputa

Voditelj kaže: „Odaberite prijelomni trenutak i reinterpretirajte ga." Nekoliko sudionika čeka i ne započinje aktivnost.

Umjesto da samo glasnije ponovi uputu, voditelj pokazuje tri trenutka u kojima se dogodila neka važna promjena i kaže: „Odaberite jedan trenutak kada se priča promijenila. Možete pokazati na njega. Zatim možete ispričati, napisati ili nacrtati što bi se moglo dogoditi drugačije."

Sudionici počinju birati. Nakon toga voditelj mijenja pisanu uputu kako bi bila jasnija. Poteškoća je pružila korisnu povratnu informaciju o aktivnosti. Nije bila riječ o tome da sudionici nisu mogli izvršiti zadatak, nego o tome da je uputa bila nejasna ili preteška za razumijevanje.

Dio III – Metode

Poglavlje 7: Pripovijedanje

Pripovijedanje može biti pristupačan način ulaska u književnost, razgovor i autorstvo. Priča se može čitati iz knjige, pripovijedati usmeno, prepričati iz druge perspektive ili poslužiti kao polazište za stvaranje nečega novog. U istoj aktivnosti sudionici mogu slušati, pratiti pisani tekst, reagirati, birati, prepričavati ili stvarati.

U ovom priručniku pripovijedanje ostaje povezano s književnošću. Usmeno pripovijedanje može pomoći skupini da uđe u tekst, prati složeniji slijed događaja ili istraži lik i mjesto radnje, ali ne bi smjelo neprimjetno zamijeniti pristup pisanoj književnosti. Važno je zadržati jasnu povezanost između priče koja se pripovijeda i teksta koji se čita.

Koristite pripovijedanje sa svrhom

Priče se prenose kroz knjige, usmenu tradiciju, izvedbu, film i digitalne medije. Voditelj može ukratko ispričati početak prije nego što se sudionici upoznaju s pisanom verzijom, podsjetiti ih na prethodnu scenu ili pozvati skupinu da zamisli isti događaj iz perspektive drugog lika. Nakon čitanja sudionici mogu prepričati scenu, promijeniti završetak ili osmisliti povezanu priču.

Moguća su različita tumačenja. Kada je potrebno nešto pojasniti, vratite se onome što se događa u tekstu, ali nemojte razgovor pretvarati u potragu za jednim ispravnim značenjem.

Priče birajte prema njihovoj književnoj kvaliteti, temama i relevantnosti za skupinu. Narodne priče, legende, scene iz klasičnih djela i suvremene kratke priče mogu biti prikladne za mlade odrasle osobe. Prilagodite jezik i podršku, ali nemojte pojednostavljivati sadržaj na način koji umanjuje njegovu primjerenost dobi ili složenost teme.

Slušanje je valjan oblik sudjelovanja. Kad god je moguće, omogućite dostupnost pisanog teksta prije, tijekom ili nakon pripovijedanja kako bi sudionici mogli sami odabrati način na koji će povezivati slušanje i čitanje.

Pripremite i ispričajte priču

Dobro upoznajte glavne likove, slijed događaja, ključne preokrete i završetak kako biste priču mogli pripovijedati bez žurbe i gubljenja niti priče. Nije potrebno zapamtiti svaku rečenicu.

Pripremite samo onaj kontekst koji je slušateljima potreban. Objasnite nepoznata imena, riječi ili reference kada predstavljaju stvarnu prepreku razumijevanju, ali ostavite sudionicima dovoljno prostora da sami otkrivaju priču.

Govorite prirodnim jezikom primjerenim odraslim osobama, pravite stanke i koristite kratke sažetke kada je slijed događaja složen. Neka dodatna pomagala budu jednostavna.

Mogu biti korisni:

- Imena likova;
- Nekoliko ključnih riječi;
- Kratak slijed slika ili vremenska crta.

Imajte na umu da previše dodatnih pomagala može odvlačiti pozornost od priče.

Nakon pripovijedanja ostavite malo vremena prije nego što zatražite reakciju. Započnite otvorenim pitanjem poput: „Što vam je ostalo u sjećanju?"

Ako je to pitanje preopćenito, vratite se na dva ili tri konkretna trenutka iz priče. Nemojte slušanje pretvarati u provjeru razumijevanja niti zahtijevati točno prepričavanje.

Od slušanja do stvaranja

Pripovijedanje postaje participativno kada sudionici mogu utjecati na ono što se događa. Sudionik može odabrati važan trenutak, predložiti sljedeći postupak lika, diktirati jednu rečenicu, odabrati završetak, promijeniti perspektivu ili odlučiti na koji se dio priče skupina treba vratiti. Doprinosi ne moraju biti jednako opsežni ni jednako vidljivi; važno je da svatko ima stvarnu mogućnost utjecati na priču.

Podrška ne bi trebala automatski davati najistaknutiju ulogu osobi koja najtečnije govori, čita ili piše. Odabir mjesta radnje, promjena neke odluke ili doprinos jednom ključnom rečenicom također su kreativni činovi.

Kada skupina radi na temelju postojećeg književnog teksta, jasno razlikujte izvorni tekst od onoga što sudionici dodaju, mijenjaju ili zamišljaju.

Napomena: Pripovijedanje se može prirodno nastaviti kroz Aktivnost 1: Zajedničko čitanje, Aktivnost 3: Promijeni priču ili Aktivnost 5: Krug priče – zajedno stvaramo priču.

Pogledajte kartice aktivnosti u 10. poglavlju.

Pažljivo pristupajte osobnim i kulturnim pričama

Priče mogu potaknuti sjećanja, obiteljske priče ili kulturne tradicije, ali iznošenje osobnih iskustava uvijek ostaje stvar izbora. Nemojte tražiti od sudionika da ispriča osobnu priču kao dokaz sudjelovanja. Ako netko podijeli nešto osjetljivo, slušajte ga s poštovanjem, provjerite želi li nastaviti i objasnite postoje li ograničenja povjerljivosti unutar skupine. Navedite kulturni izvor kada je poznat i nemojte jednu verziju narodne priče ili tradicije predstavljati kao jedinu autentičnu verziju. Sudionici mogu poznavati drugu verziju ili imati dodatni kontekst kojim mogu pridonijeti.

Izvorna ili osobna priča nije automatski dostupna za snimanje, objavljivanje, prevođenje ili korištenje u druge svrhe. Za svaku takvu uporabu zasebno zatražite dopuštenje.

Jednostavan slijed pripovijedanja

1. **Uvod:** Navedite naziv priče i izvor. Objasnite na koje načine sudionici mogu sudjelovati.
2. **Ulazak u priču:** Predstavite glavne likove i mjesto radnje. Omogućite pristup tekstu ili drugom korisnom obliku podrške.
3. **Pripovijedanje ili čitanje:** Pripovijedajte ili čitajte prirodnim tempom, uz dovoljno vremena za obradu sadržaja i smislene stanke.
4. **Reakcija:** Pozovite sudionike da iznesu što su primijetili, biraju, postavljaju pitanja ili interpretiraju, bez zahtjeva za iznošenjem osobnih iskustava ili izvedbom.
5. **Odabir nastavka:** Vratite se tekstu, prepričajte scenu, istražite drugu perspektivu, osmislite varijaciju priče ili nastavite čitati.
6. **Završetak:** Ukratko sažmite što se događalo i objasnite što će se dogoditi s eventualnim bilješkama, snimkama ili pričama.

Primjer: Narodna priča kao put prema čitanju

Skupina između triju tema namijenjenih odraslima odabire narodnu priču o slobodi. Sudionici dobivaju pristupačnu pisanu verziju priče i imena četiriju likova. Voditelj pripovijeda prvi dio priče, dok sudionici, ako žele, prate tekst.

Skupina bira želi li nastaviti čitati, slušati ili najprije razgovarati o tome što bi lik mogao učiniti. Nakon toga jedan sudionik predlaže drugačiji završetak, drugi odabire rečenicu kojoj se želi ponovno vratiti, a dvoje sudionika radije sluša. Skupina odlučuje da će na sljedećem susretu usporediti priču sa suvremenom književnom preradom. Pripovijedanje je otvorilo put prema tekstu, dok je književnost ostala u središtu aktivnosti.

Poglavlje 8: Književni klubovi

Književni klub nudi više od pojedinačne aktivnosti čitanja. Redovitim susretima čitatelji mogu razvijati vlastite sklonosti, međusobno se upoznavati i postupno sve više utjecati na to što će skupina čitati i kako će klub funkcionirati.

Kontinuitet može pridonijeti izgradnji povjerenja, ali književna svrha mora ostati jasno vidljiva. Društveno povezivanje jest važno, no knjige, čitanje i reakcije čitatelja ono su što okuplja skupinu. Pristupačan književni klub nije sat jezika niti mjesto na kojem sudionici uglavnom slušaju stručnjake.

Osigurajte svrhu i kontinuitet književnog kluba

Poznate osobe, prepoznatljiva struktura i jasan plan sljedećeg susreta mogu olakšati sudjelovanje. Kontinuitet ne znači ponavljanje uvijek istog formata. Književni klub može, primjerice:

- dulje se baviti jednim romanom;
- uspoređivati priče povezane zajedničkom temom;
- organizirati susret s autorom ili ilustratorom;
- pripremati preporuke za čitanje.

Za svako razdoblje djelovanja kluba dogovorite književnu svrhu. Primjerice:

„Tijekom sljedeća četiri susreta pročitat ćemo jedan pristupačan roman, istražiti odluke dvaju likova i odlučiti želimo li preporučiti knjigu.”

To daje jasno usmjerenje, a istodobno ostavlja prostor za nova pitanja i promjene tempa.

I jednokratno događanje može biti vrijedno, ali nemojte ga predstavljati kao kontinuirani književni klub ako sudionici ne znaju hoće li se i kada skupina ponovno sastati.

Suoblikujte književni klub zajedno s čitateljima

Čitatelji trebaju utjecati i na izbor književnih djela i na način funkcioniranja kluba. Pitajte ih o temama, žanrovima i interesima vezanima uz čitanje, a zatim ponudite manji izbor knjiga koje sudionici mogu upoznati kroz naslovnice, ilustracije, ulomke ili ogledne primjere prije nego što donesu odluku.

Skupina također može odlučivati o tome koliko će se često sastajati, koliko će susreti trajati, gdje će se odvijati većina čitanja te koji su formati ili oblici podrške korisni. Čitanje kod kuće nije uvjet za članstvo u klubu. Čitatelji koji nastavljaju čitati samostalno i oni koji uglavnom čitaju tijekom susreta ravnopravni su članovi kluba.

Odaberite knjige i pripremite pristup

Birajte knjige koje su sadržajno primjerene odraslim osobama, književno i emocionalno zanimljive te pružaju dovoljno materijala za interpretaciju ili razgovor. Pristupačnost i književna kvaliteta nisu suprotnosti.

Izdanje na jednostavnom jeziku može biti glavni tekst koji skupina čita. Drugo izdanje, ilustracije ili audiovizualna verzija mogu pomoći čitateljima da usporede različite načine predstavljanja priče kada to pridonosi književnom iskustvu.

Pripremite samo ono što je potrebno za razumijevanje teksta i što je potrebno čitateljima, primjerice imena likova, kratak uvod, kartu, vremensku crtu ili objašnjenje važne riječi. Planirajte realnu količinu teksta za čitanje i ostavite dovoljno vremena za razmišljanje i reakciju.

Koristite fleksibilnu strukturu susreta

Prepoznatljiv slijed aktivnosti olakšava snalaženje, a da pritom ne postane krut:

- **Dolazak i upoznavanje s planom:** Dočekajte sudionike, predstavite plan i objasnite eventualne promjene.
- **Podsjećanje:** Vratite se na prethodni susret ili predstavite tekst predviđen za taj dan, bez provjeravanja pamćenja.
- **Čitanje:** Ponudite načine čitanja koji odgovaraju skupini.
- **Stanka i reakcija:** Ostavite dovoljno vremena za zapažanja, pitanja i interpretacije.
- **Istraživanje:** Vratite se određenom ulomku, usporedite likove ili različite verzije teksta ili uključite odgovarajuću aktivnost kao reakciju na pročitano.
- **Odabir i završetak:** Sažmite glavne ideje, odlučite što slijedi i pozovite sudionike da daju povratne informacije.

Ako čitatelji žele posvetiti više vremena određenoj sceni, skratite neki drugi dio aktivnosti. Objasnite promjene u planu. S vremenom skupina može sve više preuzimati oblikovanje načina na koji se susreti odvijaju.

Vodite čitanje i raspravu

Članovi književnog kluba ne moraju čitati naglas kako bi aktivno sudjelovali. Jedna osoba može čitati dok ostali prate tekst, sudionici se mogu dobrovoljno izmjenjivati u čitanju, slušati i istodobno pratiti tekst ili čitati u tišini. Različiti načini čitanja mogu se kombinirati.

Izbjegavajte prekidati književno iskustvo kako biste ispravili svaki izgovor ili često postavljali pitanja kojima provjeravate razumijevanje. Objasnite ono što je čitateljima potrebno kako bi mogli pratiti tekst, a nepoznatim se riječima vratite kada su važne za razumijevanje.

Nakon što postavite pitanje, ostavite dovoljno vremena za odgovor. Potaknite tiše članove na sudjelovanje bez stvaranja pritiska i obratite pozornost na situacije u kojima voditelj ili osoba za podršku počne odgovarati umjesto drugih. Povežite interpretaciju ponovno s tekstom pitanjem:

„Koji vas je dio priče naveo na takvo razmišljanje?”

Razlikujte pojašnjavanje činjenica od interpretacije. Skupina se može složiti oko slijeda događaja, a istodobno različito tumačiti razloge postupaka nekog lika. Neslaganje može biti jedan od najzanimljivijih dijelova zajedničkog čitanja.

Omogućite čitateljima da oblikuju književni klub

Ponudite sudionicima različite uloge umjesto da im ih dodjeljujete. Čitatelj može odabrati ulomak, preporučiti knjigu, otvoriti susret, pripremiti pitanje, pratiti plan aktivnosti ili dočekati gosta. Drugi sudionik može radije doprinositi čitanjem i sudjelovanjem u razgovoru, bez preuzimanja formalne uloge.

Vodeća uloga ne ovisi o sposobnosti tečnog govorenja pred skupinom. Odabir sljedeće knjige, scene o kojoj će se razgovarati ili pitanja za gosta već predstavlja način utjecanja na oblikovanje kluba. Voditelj i dalje ostaje odgovoran za pristupačnost i sudjelovanje utemeljeno na međusobnom poštovanju, ali ne treba biti osoba koja donosi svaku odluku.

Primjer: Ciklus čitanja kroz četiri susreta

Osam mladih odraslih osoba između triju pristupačnih knjiga odabire suvremenu priču o prijateljstvu i samostalnosti.

Na prvom susretu istražuju naslovnicu i početak priče, a zatim biraju gdje će nastaviti. Na drugom razgovaraju o dvama likovima čije odluke izazivaju različita mišljenja te odabiru važne ulomke.

Na trećem susretu pridružuje im se ilustrator kako bi razgovarali o scenama koje su čitatelji unaprijed odabrali.

Na završnom susretu sudionici, ako žele, izrađuju usmene, pisane ili snimljene preporuke te biraju sljedeću knjigu koju će skupina čitati. Neki čitaju između susreta, a drugi ne. Svaki susret svima omogućuje jasan način ponovnog uključivanja u zajedničko čitanje teksta.

Poglavlje 9: Radionice kreativnog pisanja

Radionica kreativnog pisanja trebala bi sudionicima pružiti stvarne mogućnosti književnog izbora i iskustvo autorstva. Pisanje rukom, pravopis, brzina pisanja i samouvjereno čitanje pred skupinom nisu uvjeti za autorstvo. Važno je razvijati ideju, donositi odluke o tekstu i prepoznati nastalo djelo kao vlastito.

Pisanje može započeti književnim tekstom, slikom, pitanjem, likom ili situacijom. Rezultat može biti jedna rečenica, pjesma, scena, zajednička priča ili dulje djelo koje se razvija tijekom nekoliko susreta. Da bi radionica bila smislena, nije nužno da njezin rezultat bude dovršena publikacija.

Započnite s književnim tekstom ili otvorenim poticajem

Književni ulomak, slika, lik, pitanje ili razgovor mogu piscima ponuditi konkretno polazište za stvaranje, a da pritom ne određuju konačni rezultat. Nakon čitanja sudionici mogu napisati dijalog između likova, promijeniti scenu, osmisliti trenutak koji nedostaje, napisati pjesmu ili razglednicu, promijeniti perspektivu ili započeti novu priču nadahnutu jednom idejom iz teksta.

Dobar poticaj za pisanje otvara različite mogućnosti. Pitanje „Što biste željeli promijeniti u ovoj sceni?" ostavlja više prostora za autorstvo nego uputa „Napišite tri rečenice u kojima se lik ispričava." Polazište učinite razumljivim, ali bez ograničavanja mašte.

Prije početka pisanja objasnite kome bi tekst mogao biti namijenjen. Pisati za sebe, podijeliti tekst s jednom osobom, pridonijeti zajedničkoj knjizi ili objaviti tekst na internetu različiti su izbori. Sudjelovanje nikada ne smije ovisiti o pristanku na javno korištenje rada.

Podržite različite puteve prema autorstvu

Sudionici mogu pisati rukom, tipkati, diktirati, snimati, slagati riječi ili slike, usmeno ispričati priču ili raditi uz pomoć osobe koja zapisuje njihove riječi. To su različiti načini stvaranja teksta, a ne različite razine autorstva.

Kreativne odluke ostaju u rukama autora kada bira likove, događaje i riječi te prihvaća ili odbija predložene izmjene. Pitajte kakvu pomoć želi i nemojte automatski ispravljati, pojednostavljivati ili dovršavati njegov doprinos.

Vidljiva struktura poput:

Tko? → Gdje? → Što se događa? → Što se mijenja? → Što slijedi?

može pomoći kada je teško započeti s praznom stranicom.

Prestanite se koristiti tom strukturom kada više nije korisna. Omogućite piscima da rade različitim tempom; i kratak ili nedovršen tekst može biti ozbiljan kreativni rad.

Jednostavan slijed radionice

- **Susret:** Započnite književnim tekstom, slikom, predmetom, temom ili pitanjem.
- **Uočavanje:** Omogućite sudionicima da odaberu lik, rečenicu, sukob, mjesto, sliku ili pitanje koje je ostalo bez odgovora.
- **Razvijanje ideja:** Ostavite dovoljno vremena za razgovor, prikupljanje riječi, skiciranje, slaganje slika, diktiranje mogućih ideja ili isprobavanje nekoliko različitih početaka.
- **Pisanje:** Autor oblikuje tekst na način i uz podršku koji mu odgovaraju.
- **Povratak tekstu:** Omogućite autoru da pročita, posluša ili ponovno pregleda nacrt te odluči što želi zadržati, a što promijeniti.
- **Dijeljenje prema vlastitom izboru:** Autor odlučuje hoće li njegov rad još netko vidjeti ili čuti.
- **Nastavak ili završetak:** Dogovorite hoće li se rad nastaviti te kako će se autoru vratiti ili pohraniti njegov nacrt.

Ovaj se proces može odvijati tijekom jednog ili više susreta. Nemojte požurivati stvaranje, doradu i objavljivanje kako biste sve završili u jednom susretu samo radi postizanja vidljivog rezultata.

Podržite zapisivanje, uređivanje i povratne informacije

Osoba koja zapisuje bilježi autorove riječi kada autor želi pomoć u njihovu zapisivanju. Pritom vjerno čuva autorov doprinos i provjerava nejasne dijelove pitanjima poput: „Želite li da ovo zapišem točno onako kako ste rekli?" ili „Gdje želite da stavim ovaj dio?" Ne dodaje završetak, ne uklanja neobičnu sliku niti jezik primjeren odrasloj osobi zamjenjuje djetinjastim izrazima.

Odvojite izražavanje od uređivanja teksta. Najprije pomozite autoru da svoju ideju zabilježi u trajnom obliku. Kasnije objasnite sve predložene izmjene vezane uz pravopis, jasnoću ili jednostavan jezik i prepustite autoru odluku.

Kada se primjenjuju standardi objavljivanja, jasno ih predstavite, ali nemojte pritom neprimjetno brisati autorov osobni glas. Kada je moguće, sačuvajte i ranije verzije teksta.

Prije davanja povratnih informacija pitajte autora kakvu vrstu reakcije želi, primjerice:

- da ga se samo sasluša;
- pitanje;
- pomoć s određenim dijelom;
- ideje za nastavak;
- ili zasad ne želi povratne informacije.

Komentirajte nešto konkretno u tekstu. Pitanje poput: „Nisam bila sigurna je li Mira znala za ključ prije nego što je stigla. Želite li to učiniti jasnijim ili želite da čitatelj ostane u neizvjesnosti?" ostavlja odluku autoru.

Sudionici mogu odbiti povratne informacije i ne moraju reći je li priča autobiografska. Nemojte svaki doprinos uspoređivati s radovima profesionalnih pisaca ili sudionika koji pišu tečnije.

Dijelite i objavljujte prema vlastitom izboru

Knjižica, izložba, javno čitanje, digitalna zbirka ili knjiga mogu pisanom djelu omogućiti stvarnu publiku, ali objavljivanje je mogućnost, a ne dokaz uspjeha. Autor koji odluči zadržati svoj tekst za sebe i dalje je u potpunosti sudjelovao u aktivnosti.

Kada autori žele objaviti svoje radove, uključite ih u donošenje odluka o odabiru tekstova, redoslijedu, naslovu, ilustracijama, načinu predstavljanja i navođenju autorstva. Objasnite što će biti objavljeno, gdje će se pojaviti, tko će to moći vidjeti, hoće li tekst biti uređivan ili preveden, kako će autor biti naveden, hoće li biti uključene fotografije ili ilustracije, hoće li sadržaj biti dostupan na internetu te što se naknadno može izmijeniti ili povući.

Za različite načine korištenja koji se bitno razlikuju zasebno zatražite pristanak i zabilježite odluke u obliku koji autor može razumjeti i sačuvati. Kada je potreban formalni pristanak, postupajte u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i pravilima organizacije, pritom se i dalje izravno obraćajući autoru.

Radite s autorima i ilustratorima

Profesionalni autor ili ilustrator može povezati sudionike s književnim svijetom. Pripremite gosta tako da mu objasnite da su sudionici odrasli čitatelji i autori te mu prenesite samo one informacije o pristupačnosti koje su korisne za susret. Zamolite ga da pripremi jednostavan i razumljiv primjer iz svojeg kreativnog procesa, primjerice dvije verzije nacrta teksta ili dvije skice. Neka susret ostane povezan s onime što sudionici čitaju ili stvaraju, a njihova pitanja neka usmjeravaju razgovor.

Napomena: Aktivnost 9: **Susret s autorom ili ilustratorom** donosi praktičan format za provedbu.

Pogledajte kartice aktivnosti u 10. poglavlju.

Primjer: Radionica književnih razglednica

Nakon čitanja scene u kojoj lik odlazi od kuće, sudionici biraju žele li napisati razglednicu iz perspektive tog lika ili razglednicu upućenu tom liku.

Jedan sudionik samostalno tipka, jedan diktira osobi koja zapisuje, dvoje sudionika slaže slike i riječi prije nego što dodaju rečenice, a jedan najprije crta, a zatim snima kratak opis.

Svaki autor pregledava nacrt i odlučuje želi li ga izmijeniti, nastaviti raditi na njemu ili ga podijeliti s drugima.

Na sljedećem susretu neki nastavljaju pisati, jedan sudionik dodaje ilustraciju, a drugi odlučuje zadržati prvu verziju za sebe. Zajedničko polazište dovelo je do različitih tekstova jer je struktura podržala autorstvo bez određivanja konačnog rezultata.

Poglavlje IV – Praktične književne aktivnosti

Poglavlje 10: Kartice aktivnosti

U ovom poglavlju pronaći ćete deset aktivnosti. One pretvaraju načela i metode iz priručnika u praktične susrete. Nude različite načine čitanja, interpretiranja, stvaranja i povezivanja kroz književnost. Svaka je kartica polazište, a ne unaprijed zadani program: možete je koristiti samostalno, vraćati joj se tijekom nekoliko susreta ili je povezati s drugom aktivnošću.

Količinu teksta, vremenski okvir, format i podršku prilagodite sudionicima, pritom zadržavajući književnu svrhu i njihove mogućnosti izbora jasno vidljivima. Manje je važno provesti svaki pojedini korak nego stvoriti vrijedno književno iskustvo u kojem ljudi mogu sudjelovati kao čitatelji, pisci, autori, interpretatori ili sustvaratelji.

Informacije o aktivnostima

Predložene aktivnosti imaju različite svrhe i ciljeve. Mogu se organizirati prema ključnim riječima **čitaj, interpretiraj, stvaraj i poveži se**. One predstavljaju različite puteve prema različitim aspektima kulture koji se temelje na književnosti.

- **Čitaj:** Aktivnost 1 započinje zajedničkim susretom s književnim tekstom.
- **Interpretiraj:** Aktivnosti 2, 6 i 8 istražuju dijalog, scene, izbore i reakcije čitatelja.
- **Stvaraj:** Aktivnosti 3, 4, 5 i 7 potiču stvaranje novih priča, mijenjanje postojećih i vizualne interpretacije.
- **Poveži se:** Aktivnosti 9 i 10 povezuju sudionike i njihov rad s autorima, ilustratorima, čitateljima i kulturnim prostorima.

Ovi putevi služe kao pomoć u snalaženju, a ne kao stroga podjela. Čitanje može voditi prema interpretaciji, interpretacija prema stvaranju, a kreativni rad ponovno prema izvornom tekstu. Odaberite put koji odgovara skupini i prelazite iz jednog u drugi kada to pridonosi književnoj svrsi aktivnosti.

Zajednička načela

Načela iz 3. i 4. poglavlja primjenjuju se na svaku karticu aktivnosti i ovdje se ne ponavljaju u cijelosti. U svih deset aktivnosti vrijedi sljedeće:

- Sudjelovanje je dobrovoljno, a sudionik može napraviti pauzu, preskočiti dio aktivnosti, odbiti sudjelovanje ili se predomisliti.
- Čitanje naglas, gluma ili javna izvedba nikada nisu uvjet za sudjelovanje.

- Sudionici imaju više smislenih načina na koje mogu pridonijeti, uključujući slušanje i tiho sudjelovanje.
- Sudionicima se pristupa kao odraslim osobama s vlastitim književnim interesima, interpretacijama i sklonostima.
- Podrška omogućuje pristup i komunikaciju bez odgovaranja, odlučivanja ili stvaranja u ime sudionika.
- Kreativni rad sudionika ostaje njegovo vlastito djelo i kada se koristi praktična podrška za njegovo bilježenje ili razvijanje.
- Fotografiranje, snimanje, objavljivanje i javno dijeljenje zahtijevaju jasne i zasebne odluke.

Pri prilagodbi kartice aktivnosti provjerite ostaje li književnost u središtu, jesu li mogućnosti izbora i dalje smislene, preuzima li podrška kontrolu te mogu li sudionici utjecati na ono što će se događati sljedeće. Od samog početka planirajte aktivnosti uzimajući u obzir različite potrebe sudionika, a istodobno budite spremni organizirati individualnu podršku.

Mrežno i hibridno sudjelovanje

Mrežni i hibridni formati zahtijevaju pažljivo planiranje. Unaprijed pošaljite jedan jasan način pristupanja aktivnosti i sve potrebne informacije. Provjerite internetsku vezu, zvuk i materijale te osigurajte da sudionici koji sudjeluju na daljinu mogu pristupiti književnom tekstu i sudjelovati u donošenju odluka, a ne samo promatrati ono što se događa u prostoriji.

Planirajte redoslijed sudjelovanja tako da osobe prisutne u prostoriji ne dominiraju razgovorom. Titlovi, razgovor putem chata, zajednički dokumenti i poznati komunikacijski alati mogu pomoći ako odgovaraju načinima sudjelovanja pojedinih sudionika. Kad god je moguće, osigurajte i alternativu koja ne zahtijeva korištenje digitalnih tehnologija. Snimanje uvijek zahtijeva zasebnu odluku.

Kako koristiti kartice aktivnosti

Svaka kartica aktivnosti započinje kratkim uvodom, nakon čega slijede isti naslovi: **Svrha, Ukratko, Prije početka, Što vam je potrebno, Koraci, Podrška bez preuzimanja kontrole, Prilagodite aktivnost, Promišljanje i Primjer.**

Veličina skupine i trajanje aktivnosti preporuke su, a ne pravila. Koraci pružaju praktičnu strukturu, ali nisu unaprijed zadani scenarij. Posvetite više vremena dijelovima koji zaokupljaju sudionike i, kada je potrebno, završite aktivnost na smislenom mjestu.

Na karticama su navedeni samo oblici podrške i mjere zaštite specifični za pojedinu aktivnost. Koristite ih zajedno sa zajedničkim smjernicama iz 3.–6. poglavlja.

Kada se priprema tekst na jednostavnom jeziku, trebaju ga provjeriti validatori, kako je definirano u 1. poglavlju. Opće povratne informacije o knjizi, aktivnosti, mjestu održavanja ili digitalnom alatu ne predstavljaju validaciju.

Kartice se temelje na istraživanju provedenom u okviru projekta PAGE, ciljevima projekta, dokumentiranoj praksi i predloženim prilagodbama razvijenima za ovaj priručnik. One predstavljaju dobro utemeljena polazišta, a ne dokaz da će jedan format odgovarati svakoj skupini.

Pratite što olakšava, a što ograničava sudjelovanje te u skladu s tim prilagodite sljedeći susret.

Kartica aktivnosti 1: Zajedničko čitanje

Zajedničko čitanje stvara zajednički susret s književnim tekstom. Sudionici mogu čitati, pratiti tekst dok druga osoba čita, slušati, zastati, reagirati i odlučiti žele li nastaviti.

Ovo nije provjera razumijevanja i ne zahtijeva da svi čitaju naglas. Cilj je omogućiti pristup vrijednom književnom tekstu, a istodobno ostaviti čitateljima prostor da uočavaju, interpretiraju i razvijaju zanimanje za ono što će se dogoditi dalje.

Svrha

Potaknuti zanimanje za književnost, podržati razumijevanje bez pretjeranog objašnjavanja te reakcije čitatelja učiniti dijelom zajedničkog iskustva.

Ukratko

Najprikladnije za: početak književnog kluba, prvi susret s knjigom ili autorom ili skupinu koja uglavnom čita tijekom susreta

Preporučena skupina: 4–8 sudionika

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta ili dva kraća susreta

Književni materijal: kratka priča, pjesma, scena ili ulomak primjerenog opsega, sadržajno relevantan odraslim osobama i dostupan u pristupačnim formatima.

Prije početka

- Kada je moguće, odaberite tekst zajedno sa sudionicima tako da im ponudite manji izbor tekstova koje mogu upoznati prije donošenja odluke.
- Sami pročitajte cijeli tekst.
- Utvrdite imena, reference i dijelove slijeda događaja koje će možda trebati kratko pojasniti, ali nemojte unaprijed pripremati jedno „ispravno” tumačenje.
- Odaberite realan opseg teksta i predvidite ranije mjesto na kojem se čitanje po potrebi može završiti. Provjerite sadrže li svi formati isti ulomak.

Što vam je potrebno?

- književni tekst u formatima kojima se sudionici koriste;
- jasno vidljiv plan i jasno određen dio teksta za čitanje;
- samo ona pomagala koja su potrebna za konkretan tekst, primjerice imena likova, ključne riječi, kratka vremenska crta ili karta;
- dogovorena audiooprema ili digitalna oprema te jednostavan način davanja povratnih informacija.

Koraci

1. Doček i upoznavanje s planom

Predstavite naslov, autora, plan aktivnosti i moguće mjesto na kojem ćete završiti čitanje. Objasnite samo onaj kontekst koji je potreban za početak.

2. Čitajte zajedno

Koristite način čitanja dogovoren sa skupinom: jedna osoba može čitati dok ostali prate tekst, sudionici se mogu dobrovoljno izmjenjivati u čitanju ili se istodobno može koristiti više formata. Dopustite da čitanje razvije određeni ritam prije nego što napravite stanku

3. Zastanite kada je korisno

Zaustavite se na prirodnom mjestu u tekstu. Pojasnite riječ, osobu ili događaj samo kada predstavljaju prepreku razumijevanju, a zatim ostavite dovoljno vremena za reakcije. Pitajte čitatelje što im je ostalo u sjećanju ili se vratite određenoj rečenici, liku ili događaju.

4. Istražujte bez provjeravanja znanja

Omogućite različita tumačenja. Kada je korisno, vratite se tekstu i jasno razlikujte pojašnjavanje činjenica od određivanja značenja priče.

5. Odaberite želite li nastaviti

Pitajte čitatelje žele li nastaviti čitati, vratiti se određenom ulomku, završiti čitanje ili nastaviti razgovor. Ako odgovara aktivnosti, ponudite neobaveznu mogućnost reakcije, primjerice odabir rečenice, diktiranje poruke nekom liku ili crtanje mjesta iz priče.

6. Završite i odaberite sljedeći korak

Gather the questions that emerged and ask whether the group wants to continue the text, return to a character or scene, choose another book or change how it reads next time.

Završite i odaberite sljedeći korak

- Završite i odaberite sljedeći korak Ostavite dovoljno vremena za obradu sadržaja prije nego što ponovite pitanje. Objasnite samo ono što predstavlja prepreku razumijevanju; višeznačnost, humor i metafora mogu biti sastavni dio čitateljskog iskustva.
- Sudionik kojem je zahtjevno dekodirati pisani tekst i dalje može interpretirati književnost. Čitanje naglas skupini može omogućiti pristup tekstu bez zamjenjivanja vlastitih reakcija čitatelja.
- Osoba za podršku može pomoći pronaći stranicu, koristiti se dogovorenom tehnologijom ili pružiti podršku u komunikaciji, ali interpretacija ostaje čitateljeva.

Prilagodite aktivnost

- Koristite kraći ulomak, čitanje u paru ili uz podršku, popis likova ili jednostavnu vremensku crtu. Ako se tekst čita naglas, neka pisani tekst ostane dostupan kako bi ga sudionici mogli pratiti ako to žele.
- Ako knjiga ne zanima skupinu, razmislite o promjeni teksta umjesto o dodavanju zadataka kojima biste pokušali potaknuti zanimanje.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Želite li nastaviti čitati ovaj tekst?
- Što vam je pomoglo da sudjelujete?
- Kojem biste se liku, pitanju ili ulomku željeli vratiti?
- Što bismo sljedeći put trebali promijeniti?

Primjer

Šest mladih odraslih osoba bira jednu od triju pristupačnih priča za odrasle te odabire priču o prijateljstvu i samostalnosti.

Voditelj čita početak priče, dok neki čitatelji prate tiskani tekst, jedan sluša, a drugi se koristi digitalnom verzijom.

Kod važne odluke jednog od likova skupina zastaje. Dvoje čitatelja zamišlja poruke koje bi likovi mogli razmijeniti, jedan se vraća ilustraciji, a ostali razgovaraju o odluci. Odlučuju završiti priču na sljedećem susretu i traže da imena likova ostanu vidljiva.

Različiti načini sudjelovanja omogućuju svima da ostanu povezani kroz isti tekst.

Kartica aktivnosti 2: Razgovor među likovima

Dijalog otkriva što likovi govore, što izbjegavaju reći i što možda žele, kao i način na koji se njihov odnos mijenja. Čitatelji pomno istražuju kratak dijalog te mogu dodati odgovor, poruku ili neizgovorenu misao.

Izražajno čitanje dobrodošlo je ako u njemu netko uživa, ali učenje napamet, gluma i izvedba nisu potrebni. U središtu ostaje dijalog kao književna forma.

Svrha

Produbiti razumijevanje likova i njihovih odnosa kroz dijalog te ponuditi pristupačan prijelaz od pomnog čitanja prema kreativnoj reakciji.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub ili radionicu nakon što su čitatelji upoznali tekst ili samostalnu scenu s jasno izraženim odnosom ili sukobom

Preporučena skupina: 4–8 sudionika; rad u paru može biti koristan kod složenijih dijaloga

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta ili dva kraća susreta

Književni materijal: kratak dijalog sadržajno primjeren odraslim osobama, s dovoljno konteksta za razumijevanje situacije

Prije početka

- Odaberite dijalog primjerenog opsega i pročitajte cijelu scenu kako biste znali što mu prethodi i gdje razgovor mijenja smjer.
- Omogućite jednostavno praćenje promjena govornika, bez mijenjanja književne forme.
- Pripremite kratak uvod u situaciju, ali nemojte unaprijed određivati što svaki lik osjeća ili želi.

Što vam je potrebno?

- dijalog u pristupačnim formatima, s jasno označenim govornicima;
- kratak uvod u mjesto radnje i neposrednu situaciju;
- prema potrebi, jednostavan vodič kroz likove ili njihove odnose;
- materijali za pisanu, diktiranu, snimljenu ili vizualnu reakciju.

Koraci

1. UPOZNAJTE DIJALOG

Predstavite situaciju, a zatim jednom pročitajte ili poslušajte cijeli dijalog bez analiziranja svake rečenice.

2. Pojasnite tko govori

Prema potrebi koristite imena, položaj teksta na stranici ili jednostavan vodič. Slijed događaja jasno odvojite od interpretacija osjećaja ili motiva likova.

3. Odaberite način sudjelovanja

Sudionik može čitati ulogu jednog lika ili jednu rečenicu, čitati zajedno s drugom osobom, odabrati rečenicu koju će pročitati netko drugi, pratiti tekst u tišini ili slušati.

4. Ponovno pročitajte i uočite promjenu

Zastanite na jednom ili dva važna mjesta. Pitajte što neki lik možda želi, koja rečenica podupire takvo tumačenje ili je li se odnos među likovima promijenio. Dopustite različita mišljenja utemeljena na tekstu.

5. Osmislite reakciju

Ponudite mogućnost osmišljavanja rečenice koja nedostaje, odgovora, poruke, neizgovorene misli, drugačijeg tijeka razgovora ili kratkog nastavka. Sudionici mogu odlučiti i ostati uz izvorni dijalog.

6. Vratite se tekstu i završite

Jasno razlikujte ono što pripada izvornom tekstu od onoga što su sudionici zamislili. Sudionici odlučuju žele li podijeliti svoju reakciju te koji bi lik, rečenicu ili pitanje željeli sljedeće istražiti.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Neka imena govornika ostanu vidljiva ako to pomaže, ali nemojte koristiti kartice s emocijama ili ponuđene osjećaje kao ključ s „točnim" odgovorima.
- Kada zapisujete diktirane riječi, pročitajte ih autoru. Nemojte odgovor činiti gramatički pravilnijim, pozitivnijim ili dramatičnijim bez autorova pristanka.
- Osoba za podršku može pokazati određenu rečenicu ili pomoći pri korištenju komunikacijskih pomagala. Međutim, ne bi trebala odlučivati što neki lik znači niti dovršavati odgovor umjesto sudionika.
- Fikcionalni sukob može se istraživati bez traženja od sudionika da iznose slična iskustva iz vlastitog života.

Prilagodite aktivnost

- Koristite čitanje jedne rečenice, čitanje u paru, čitanje voditelja, pažljivo slušanje ili odabir najvažnije rečenice.
- Odgovor možete pretvoriti u suvremenu poruku, bilješku ili glasovnu snimku kada to odgovara likovima.
- Ako sudionici žele glumiti, poslije prijeđite na Aktivnost 6, u kojoj se dramska interpretacija zasebno istražuje.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Koji vas je lik ili rečenica najviše zainteresirao?
- Je li dijalog promijenio način na koji ste razumjeli neki lik?
- Je li bilo lako pratiti tko govori?
- Biste li željeli istražiti još jedan dijalog ili isprobati drugačiji način reagiranja?

Primjer

Skupina čita raspravu između dvaju likova o odlasku od kuće. Voditelj najprije čita oba dijela. Pri drugom čitanju dvoje čitatelja bira pojedine rečenice, jedan sluša, a drugi pokazuje rečenicu za koju smatra da mijenja tijek razgovora.

Čitatelji imaju različita mišljenja o tome zašto jedan lik utihne te u tekstu pronalaze uporište za oba tumačenja. Dvoje sudionika diktira poruke koje bi lik mogao poslati nakon toga, jedan piše samostalno, a drugi nastavlja razgovarati o izvornoj sceni.

Aktivnost prelazi od čitanja prema interpretaciji i autorstvu, a da se pritom ne pretvara u izvedbu.

Kartica aktivnosti 3: Promijeni priču

Promjena jednog dijela poznate priče može povezati čitanje i autorstvo. Sudionici započinju s likovima i događajima koje poznaju, uvode jednu smislenu promjenu i istražuju što se nakon nje događa.

Zadatak nije ispraviti izvornu priču niti pronaći bolji završetak. Njime se osvještavaju odluke izvornog autora, a sudionicima se istodobno pruža mogućnost donošenja vlastitih književnih odluka.

Svrha

Istražiti kako odluke, događaji, perspektiva i mjesto radnje oblikuju priču te ponuditi pristupačan put prema autorstvu unutar poznatog okvira.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub koji poznaje priču ili početnu radionicu kreativnog pisanja

Preporučena skupina: 4–8 sudionika koji rade samostalno, u paru ili zajedno

Preporučeno trajanje: 75–90 minuta, uz dodatni susret ako autori žele nastaviti

Književni materijal: priča ili scena sadržajno primjerena odraslim osobama koja sadrži odluku, prekretnicu, promjenu perspektive ili završetak

Prije početka

- Koristite priču koju sudionici već razumiju.
- Odaberite jedan dio priče primjerenog opsega umjesto da očekujete preradu cijele knjige.
- Pripremite nekoliko stvarnih mogućnosti, bez unaprijed određenog očekivanog odgovora, primjerice promjenu odluke, događaja, dolaska nekog lika, mjesta radnje, perspektive ili završetka.

Što vam je potrebno?

- izvorni tekst u pristupačnim formatima;
- prema potrebi, kratak prikaz slijeda događaja iz izvorne priče;
- pribor za pisanje i crtanje ili alati za snimanje i digitalni alati;
- jasan način razlikovanja izvornog materijala od nove verzije.

Koraci

1. Vratite se priči

Ponovno pročitajte relevantnu scenu i pitajte što je u njoj važno. Prije nego što pozovete sudionike da uvedu promjene, provjerite mogu li pratiti što se događa.

2. Pronađite mjesto za promjenu

Pozovite sudionike da promijene neku odluku, događaj, odnos, mjesto radnje, perspektivu ili završetak. Ako je potrebno, ponudite manji broj stvarnih mogućnosti izbora, ali ostanite otvoreni i za druge ideje.

3. Uvedite jednu promjenu

Svaki autor, par ili skupina odlučuje što želi promijeniti. Valjana književna odluka može biti i zadržati izvornu priču nepromijenjenom te objasniti zašto.

4. Istražite posljedicu

Koristite jednostavan slijed: Izvorna priča → Naša promjena → Što se događa dalje?
Za početak je dovoljna jedna smislena posljedica.

5. Stvorite i pregledajte novu verziju

Sudionici pišu, diktiraju, pripovijedaju, slažu ili snimaju svoju verziju. Vratite nastali rad autoru, koji odlučuje što želi zadržati, promijeniti, nastaviti ili gdje želi stati.

6. Podijelite i nastavite prema vlastitom izboru

Različite verzije promatrajte kao književne mogućnosti, bez njihova međusobnog rangiranja. Autor odlučuje želi li kratki kreativni pokušaj razviti u dulje djelo.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Neka izvorni tekst ostane dostupan radi lakšeg snalaženja, ali nemojte ga koristiti kako biste spriječili namjernu promjenu.
- Voditelj može pomoći organizirati slijed događaja, ali ne treba odlučivati koja je mogućnost zanimljivija ili logičnija.
- Kada zapisujete autorove riječi, sačuvajte njegove formulacije, pročitajte mu zapisano i zatražite dopuštenje prije nego što bilo što dovršite ili promijenite.

Prilagodite aktivnost

- Promijenite samo jednu rečenicu, odluku ili poruku.
- Za jasniju strukturu koristite slijed: Što se dogodilo? → Što će se promijeniti? → Što se zbog toga događa?
- Promijenite redoslijed kratkog vizualnog slijeda događaja ili prepričajte isti događaj iz perspektive drugog lika.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Što ste odlučili promijeniti?
- Jeste li dobili dovoljno pomoći, a da pritom niste izgubili vlastitu ideju?
- Želite li nastaviti razvijati ovu verziju?
- Biste li sljedeći put željeli imati više, manje ili jednako mogućnosti izbora?

Primjer

Skupina se vraća priči u kojoj mlada žena prihvaća posao u drugom gradu i ostavlja partnera.

Jedan autor odlučuje da partner odlazi s njom i diktira što se događa nakon dolaska. Drugi zadržava njezinu odluku, ali piše poruku poslanu tjedan dana poslije. Dvoje sudionika stvara verziju u kojoj ona odbija posao i pokreće vlastiti posao kod kuće. Drugi sudionik zadržava izvorni završetak i objašnjava zašto.

Svaki odgovor polazi od istog književnog trenutka, ali sudionici sami odlučuju u kojem će smjeru razvijati svoju verziju.

Kartica aktivnosti 4: Stvori vlastitu priču

Stvaranje izvorne priče daje autorima slobodu da razvijaju vlastite likove, mjesta radnje, događaje i osobni glas. Književni tekst, slika, predmet, pitanje ili osobna ideja mogu poslužiti kao polazište, ali priča pripada njezinu autoru.

Autorstvo ne ovisi o pisanju rukom, pravopisu ili duljini teksta. Sudionik može pisati rukom, tipkati, diktirati, snimati, započeti sa slikama ili raditi uz pomoć osobe koja zapisuje njegove riječi, a da pritom zadržava kreativne odluke.

Svrha

Podržati sudionike u stvaranju izvornog književnog djela i razvijanju vlastitih pripovjednih odluka u izvedivom i smislenom obliku

Ukratko

Najprikladnije za: radionicu kreativnog pisanja, kontinuiranu spisateljsku grupu ili sudionika koji razvija vlastitu samostalnu priču

Preporučena skupina: 4–8 sudionika, pri čemu se većina rada odvija individualno, uz mogućnost razgovora

Preporučeno trajanje: 75–90 minuta, često uz nastavak tijekom više susreta

Polazište: tekst, slika, predmet, lik, mjesto, pitanje, početna rečenica ili autorova vlastita ideja

Prije početka

- Pripremite jedan do tri poticaja za pisanje sadržajno primjerena odraslim osobama koji otvaraju različite mogućnosti, ali omogućite autorima da ih ne koriste.
- Ponudite različite načine započinjanja kreativnog procesa: neposredno pisanje, razgovor, crtanje, odabir slike ili organiziranje nekoliko početnih ideja.
- Prema potrebi organizirajte podršku osobe koja zapisuje autorove riječi ili pomoć pri snimanju te se dogovorite da se neobične jezične formulacije neće neprimjetno prepravljati.

Što vam je potrebno

- prema potrebi, kreativna polazišta;
- papir te pribor za pisanje i crtanje;
- digitalni alati za pisanje ili snimanje kada su korisni;
- prema potrebi, jednostavan okvir za oblikovanje priče.

Koraci

1. Ponudite polazište

Give participants time to choose a prompt, combine ideas or begin in some other way.

2. Pronađite ideju

Pitajte samo ono što autoru pomaže da započne, primjerice o kome je priča, gdje počinje ili što se događa. Izbjegavajte pretvaranje razvijanja ideja u niz pitanja nalik intervjuu.

3. Razvijte ideju za početak

Autor može prikupiti riječi, skicirati lik, odabrati mjesto ili usmeno ispričati početak. Ako je korisno, ponudite slijed Tko? → Gdje? → Što se događa? → Što se mijenja? → Što slijedi? kao podršku, a ne kao obrazac koji treba ispuniti.

4. Stvarajte

Ako autor ne zna kako nastaviti, vratite se onome što je već stvorio. Pitajte želi li dodatni poticaj ili više vremena umjesto da mu predlažete razvoj radnje.

5. Podržite priču koja već postoji

Ako autor ne zna kako nastaviti, vratite se onome što je već stvorio. Pitajte želi li dodatni poticaj ili više vremena umjesto da mu predlažete razvoj radnje.

6. Pregledajte rad i odlučite što znači da je završen

Vratite nacrt autoru u obliku koji može pregledati. Autor odlučuje što želi zadržati ili promijeniti, je li rad za taj dan završen i što će se događati sljedeće.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Nemojte poistovjećivati fizičko pisanje s autorstvom. Osoba koja zapisuje bilježi autorove riječi i odluke te mu ih ponovno pročita.
- Razlikujte praktičnu pomoć – organiziranje stranica, korištenje softvera ili pronalaženje odgovarajućeg mjesta za završetak – od odluka o likovima, riječima i događajima.
- Nemojte književnu vrijednost procjenjivati prema duljini ili složenosti; jedna rečenica ili slika može sadržavati središnju ideju.

Prilagodite aktivnost

- Započnite vizualnim slijedom i naknadno dodajte tekst ili kombinirajte tekst, slike, fotografije i snimljeni glas.
- Razvijajte priču tijekom više susreta, primjerice tako da u početku oblikujete samo lik i mjesto radnje.
- Autorima koji žele više strukture ponudite okvir početak – promjena – završetak, a onima koji žele manje strukture uklonite dodatne poticaje.
-

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Koji biste dio svoje priče željeli zadržati?
- Je li vam podrška pomogla, a da pritom nije promijenila vašu ideju?
- Želite li nastaviti ovu priču?
- Što biste sljedeći put željeli isprobati na drugačiji način?

Primjer

Voditelj nudi fotografije praznog željezničkog perona, ključa na kuhinjskom stolu i dvoje ljudi koji sjede odvojeno u kafiću.

Jedan autor odabire ključ i diktira priču o povratku u stan nakon deset godina. Drugi tipka početak zagonetne priče koja se odvija na željezničkoj postaji. Treći zanemaruje fotografije i započinje priču o prijateljima koji osnivaju glazbeni sastav. Drugi sudionik crta lik i snima ono što taj lik govori.

Nitko ne završava svoj rad tijekom susreta. Svaki autor pregledava svoj rad i odlučuje želi li ga nastaviti, započeti ispočetka ili ga zadržati u zvučnom obliku. Susret podržava različite oblike autorstva umjesto da od svih zahtijeva isti pisani rezultat.

Kartica aktivnosti 5: Krug priče – zajedno stvaramo priču

Krug priče omogućuje stvaranje jedne zajedničke priče kroz doprinose i odluke skupine. Sudionici slušaju ono što je već nastalo i utječu na ono što će se dogoditi dalje.

Naziv opisuje suradnički proces, a ne raspored sjedenja niti pravilo prema kojem svi moraju govoriti redom. Doprinosi mogu biti riječi, slike, izbori ili odluke; važnije je imati mogućnost utjecaja nego jednako vrijeme za govor.

Svrha

Doživjeti pripovijedanje kao zajednički književni proces i omogućiti kolektivno autorstvo kroz različite vrste doprinosa.

Ukratko

Najprikladnije za: radionicu kreativnog pisanja, susret nakon čitanja ili skupinu koja želi zajedno stvarati

Preporučena skupina: 4–8 sudionika

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta ili nekoliko povezanih susreta

Polazište: otvorena početna rečenica, slika, predmet, lik, tema ili situacija

Prije početka

- Odaberite otvoreni početak koji omogućuje razvoj priče u različitim smjerovima umjesto da unaprijed određuje radnju.
- Odlučite kako će priča koja nastaje ostati vidljiva ili dostupna skupini.
- Pripremite različite načine sudjelovanja i dogovorite tko će bilježiti odluke, a da pritom ne „poboljšava” priču bez znanja skupine

Što vam je potrebno

- jedno ili više otvorenih polazišta;
- ploča, projicirani dokument ili drugo vidljivo mjesto na kojem će se bilježiti priča;
- pribor za pisanje i crtanje ili digitalni alati;
- prema potrebi, poticaji povezani s likovima, mjestima, slikama ili događajima te kratka vremenska crta.

Koraci

1. Predstavite zajedničko autorstvo

Objasnite da će skupina zajedno stvarati jednu priču i da nitko ne mora unaprijed znati cijelu radnju.

2. Odaberite početak

Ponudite jedno ili više polazišta ili pozovite sudionike da predlože neko drugo. Ponovno pročitajte odabrani početak kako bi svi krenuli od istog mjesta.

3. Razvijte sljedeći događaj

Pozovite sudionike da predlažu ideje bez unaprijed određenog redoslijeda govorenja. Kada se pojave različite ideje, pomozite skupini da ih usporedi i odabere, umjesto da odlučujete umjesto nje.

4. Neka priča ostane vidljiva

Ukratko bilježite glavne događaje i vratite im se kada skupini zatreba pomoć u praćenju priče. Postavljajte pitanja koja nove ideje povezuju s onime što je skupina već stvorila.

5. Read back and revise

Let participants correct, remove or reorder material as well as add it. A suggestion does not enter the story simply because it was offered.

6. Odaberite kada ćete završiti

Skupina može završiti priču, zaustaviti se na namjerno nerazriješenom mjestu ili nastaviti na sljedećem susretu. Dogovorite kako će se zajednički nacrt sačuvati i kako će biti navedeno autorstvo.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Obratite pozornost na to čije se ideje redovito prihvaćaju, a čije zanemaruju. Osoba koja se samouvjereno izražava ne bi trebala automatski postati glavni autor.
- Kada sudionik dobiva podršku pri donošenju odluke, potvrdite njegov izbor izravno s njim, a ne samo s osobom za podršku.
- Voditelj može pratiti slijed događaja i upozoriti na proturječnosti, ali ne bi trebao postati skriveni autor koji rješava svaki zahtjevniji prijelaz u priči.

Prilagodite aktivnost

- Započnite od knjige i osmislite novu epizodu, jasno odvajajući izvorni tekst od novog rada skupine.
- Najprije oblikujte priču slaganjem slika odgovarajućim redoslijedom, a zatim dodajte riječi.
- Kombinirajte verbalne i vizualne doprinose ili nastavite nerazriješenu priču na sljedećem susretu.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Jeste li mogli utjecati na priču?
- Je li bilo lako pratiti što se dogodilo?
- Je li skupina saslušala različite ideje?
- Što biste željeli promijeniti ili nastaviti?

Primjer

Skupina započinje:
„Leon prima ključ u omotnici, ali nema poruke."

Jedan sudionik odabire sliku željezničke postaje i skupina šalje Leona tamo. Drugi uvodi Miru, osobu koju Leon godinama nije vidio. Sudionik koji je u početku samo slušao kasnije odlučuje da Leon ne bi trebao vjerovati Miri jer ona zna previše.

Voditelj drži pet događaja vidljivima i ponovno ih čita skupini; skupina ispravlja jedan detalj, a drugi uklanja. Kod rečenice „Taj ključ nije tvoj" sudionici se zaustavljaju i odlučuju nastaviti sljedeći put. Nedovršeni nacrt zajedničko je djelo skupine.

Kartica aktivnosti 6: Od stranice do scene

Dramsko istraživanje omogućuje čitateljima da istraže književnu scenu kroz glas, pokret, položaj i stanku. Sudionik može govoriti, pripovijedati, režirati određeni trenutak, odabrati gestu ili rečenicu, rasporediti položaje, promatrati ili reagirati.

Cilj nije provjeravati glumačke sposobnosti niti pripremati izvedbu. Književni tekst ostaje polazište, dok sudionici stvaraju i uspoređuju različite načine interpretiranja priče.

Svrha

Produbiti interpretaciju scene kroz dramski pristup i učiniti vidljivima ideje sudionika o likovima, odnosima i događajima.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub ili radionicu nakon što sudionici upoznaju scenu koja sadrži odluku, sukob, susret ili prekretnicu

Preporučena skupina: 4–8 sudionika, uz mogućnost rada u paru ili manjim skupinama

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta

Književni materijal: kratka scena sadržajno primjerena odraslim osobama iz objavljenog djela ili djela koje su stvorili sudionici

Prije početka

- Odaberite scenu zato što pruža mogućnost zanimljive dramske interpretacije, a ne samo radi uključivanja pokreta.
- Pročitajte širi kontekst i tijekom cijele aktivnosti omogućite pristup izvornom ulomku.
- Pripremite smislene uloge koje uključuju govorenje, režiranje, raspoređivanje u prostoru i promatranje. Provjerite je li prostor prikladan za korištenje te postoje li prepreke povezane s kretanjem ili osjetilnim potrebama.

Što vam je potrebno

- scena u pristupačnim formatima;
- kratak podsjetnik na likove, mjesto radnje i situaciju;
- prema potrebi, imena, ključne rečenice, stolice ili oznake položaja;
- dovoljno slobodnog prostora za one koji se odluče kretati;
- papir ili digitalni alati za bilježenje rečenica, misli ili scenskih uputa.

Koraci

1. Vratite se tekstu

Ponovno pročitajte ulomak, pojasnite neposrednu situaciju i pitajte sudionike koji trenutak žele istražiti.

2. Odaberite uloge i postavite scenu

Sudionici biraju žele li govoriti, pripovijedati, režirati, raspoređivati položaje, odabrati rečenicu ili promatrati. Koristite stolice, položaje u prostoru ili verbalni opis kako biste postavili scenu.

3. Jednom istražite odabrani trenutak

Istražite kratak slijed događaja bez očekivanja uvježbane glume. Omogućite skupini da najprije doživi scenu prije analiziranja pojedinih odluka.

4. Zastanite i interpretirajte

Pitajte što neki lik možda želi, što se mijenja ili koja je rečenica važna. Kada je korisno, vratite se tekstu.

5. Promijenite jedan element

Isprobajte jednu predloženu promjenu pokreta, položaja, stanke, tona, rečenice ili postupka, a zatim usporedite kako se scena doživljava, bez rangiranja različitih verzija.

6. Vratite se riječima

Jasno razlikujte ono što je autor napisao od onoga što je skupina dodala. Odlučite želite li završiti, nastaviti čitati, pisati na temelju scene ili istražiti drugu verziju.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Dramska aktivnost ne zahtijeva pamćenje teksta, govor, kretanje, kontakt očima ni fizički kontakt. Režiranje samo jedne stanke ili položaja može predstavljati cjelovit interpretativni doprinos.
- Sudionici mogu cijelo vrijeme držati tekst pred sobom. Ispravljajte izgovor samo kada otežava razumijevanje ili kada sudionik zatraži pomoć.
- Osoba za podršku može pomoći pronaći određenu rečenicu ili prenijeti sudionikov izbor, ali ne bi trebala odlučivati kako će se lik koji sudionik interpretira ponašati.
- Ako se pojavi zanimanje za javnu izvedbu, pristupite joj kao zasebnom projektu, a ne kao automatskom rezultatu aktivnosti.

Prilagodite aktivnost

- Istražite samo jednu rečenicu, tišinu ili položaj.
- Umjesto kretanja kroz scenu oblikujte nepomičnu scensku sliku.
- Omogućite sudioniku da režira umjesto da izvodi ili neka parovi usporede dvije različite interpretacije.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Je li vam scena pomogla da primijetite nešto novo?
- Jeste li imali ulogu koja vam je odgovarala?
- Biste li željeli više, manje ili jednako kretanja?
- Biste li željeli na ovaj način istražiti još neku scenu?

Primjer

Skupina se vraća priči o dvoje odraslih braće i sestara koji se ne slažu oko prodaje obiteljske kuće.

Dvoje sudionika čita replike iz teksta, dok drugi odlučuje gdje bi sudionici trebali sjediti. Skupina izvodi scenu, a zatim dodaje dugu stanku nakon rečenice: „Već sam odlučio."

Jedan sudionik poslije predlaže da jedan od likova ustane prije nego što odgovori.

Vraćajući se tiskanom tekstu, čitatelji primjećuju da autor nije naveo nijedan od tih pokreta. Tišina i udaljenost bile su njihove interpretacije.

Odlučuju da neće javno izvesti scenu. Neki biraju napisati što se događa nakon što jedan od likova ode, dok drugi nastavljaju čitati.

Kartica aktivnosti 7: Od riječi do slika

Ilustracija je još jedan način čitanja. Odabir onoga što će slika prikazati, što će ostati nevidljivo i što će biti stavljeno u prvi plan predstavlja interpretaciju teksta.

Vještina crtanja nije potrebna. Sudionici mogu crtati, slikati, fotografirati, izrađivati kolaž, slagati slike, koristiti se digitalnim alatima, opisati kompoziciju ili usmjeravati drugu osobu. Sudionik može biti autor vizualne ideje čak i kada mu druga osoba pomaže u njezinoj izvedbi.

Svrha

Produbiti odnos prema književnosti kroz vizualnu interpretaciju i podržati sudionike u donošenju smislenih odluka o načinu na koji će priča biti vizualno prikazana.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub nakon čitanja određene scene, radionicu kreativnog pisanja ili razvoj zajedničke ili individualne knjige

Preporučena skupina: 4–8 sudionika koji rade samostalno, u paru ili na jednoj zajedničkoj priči

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta, uz dodatno vrijeme za naknadno objavljivanje ili izlaganje

Književni materijal: scena, pjesma, opis ili priča koju su stvorili sudionici, a koja pruža mogućnosti za vizualnu interpretaciju

Prije početka

- Odaberite književni trenutak primjerenog opsega i nemojte unaprijed određivati kako bi njegova vizualna interpretacija trebala izgledati.
- Jasno odredite ilustriraju li sudionici objavljeno djelo, vlastitu priču ili zajedničku priču skupine.
- Pripremite materijale primjerene odraslim osobama i ponudite nekoliko načina vizualnog izražavanja osim crtanja. Ako će druga osoba fizički izraditi dio slike, unaprijed dogovorite njezinu ulogu.

Što vam je potrebno

- tekst u pristupačnim formatima;
- prema potrebi, vizualni primjeri primjereni odraslim osobama;
- materijali za crtanje, slikanje, kolaž i fotografiranje ili digitalni alati;
- način da relevantni ulomak ostane dostupan uz sliku.

Koraci

1. Vratite se tekstu

Ponovno pročitajte ulomak i ostavite sudionicima dovoljno vremena da uoče što im se čini vizualno važnim.

2. Odaberite što treba biti vidljivo

Pitajte što bi jedna slika tog trenutka trebala prikazati. Razlikujte pojedinosti navedene u tekstu od onih koje su ostavljene otvorenima za interpretaciju.

3. Odaberite način vizualnog izražavanja

Sudionici odlučuju žele li crtati, slikati, fotografirati, slagati ili odabirati slike, opisivati kompoziciju ili usmjeravati drugu osobu. Nijedan se način ne smatra kreativnijim od drugoga.

4. Stvorite ili usmjeravajte

Neka tekst ostane dostupan. Kada druga osoba pomaže u izradi, sudionik odlučuje što će biti uključeno, gdje će se što nalaziti, iz koje će se perspektive prizor prikazati i što će ostati izvan slike.

5. Promotrite riječi i sliku zajedno

Pitajte što proizlazi iz teksta, a što je sudionik sam dodao. Prepustite sudioniku odluku želi li nešto promijeniti.

6. Odaberite što slijedi

Slika može ostati rezultat radionice, poslužiti kao poticaj za pisanje, postati dio niza slika ili se naknadno razvijati za knjigu ili izložbu.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Započnite od onoga što sudionik želi prenijeti slikom, a ne od kvalitete crtanja ili realističnosti prikaza.
- Nemojte bez znanja sudionika sliku činiti privlačnijom, pristupačnijom ili profesionalnijom. Objasnite predložene promjene i odluku prepustite autoru vizualnog rada.
- Ako ilustrator razvija ideju sudionika, pokažite mu nacrte i pružite mu stvarnu mogućnost da ih prihvati, odbije ili promijeni.
- Nemojte pretpostavljati da određeni piktogram, izraz ili boja imaju samo jedno unaprijed određeno značenje; pitajte sudionika što je želio izraziti.

Prilagodite aktivnosti

- Izradite tri ili četiri slike kao vizualni slijed i dodajte riječi samo ako su korisne.
- Povežite sliku s opisom, mišlju, kratkim dijalogom ili rečenicom.
- Usporedite nekoliko interpretacija istog ulomka bez njihova rangiranja.
- Naknadno razvijte izložbu ili publikaciju, uz zasebne odluke o uređivanju, navođenju autorstva i načinu korištenja.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Were you able to show what you wanted?
- Did the image change how you thought about the story?
- Is there anything you would change?
- Would you like to make another image for this text?
- Jeste li uspjeli prikazati ono što ste željeli?
- Je li slika promijenila način na koji ste razmišljali o priči?
- Postoji li nešto što biste željeli promijeniti?
- Biste li željeli izraditi još jednu sliku za ovaj tekst?

Primjer

Skupina čita priču o ženi koja čeka na autobusnom kolodvoru nakon što je otišla od kuće. Tekst donosi informacije o kovčegu i autobusu koji kasni, ali malo govori o vremenu ili izrazu njezina lica.

Jedan sudionik crta ženu kao malu figuru na velikom, praznom kolodvoru. Drugi crta kovčeg mnogo većim od lika. Treći daje upute voditelju kako rasporediti fotografije ceste, prazne klupe i tamnih oblaka.

Postavljene uz isti ulomak, slike stvaraju različite osjećaje. Sudionici razgovaraju o tome što je autor naveo u tekstu, a što su sami zamislili.

Jedna slika postaje polazište za novu priču, dok se druga razmatra za kasniju izložbu književnog kluba.

Kartica aktivnosti 8: Pročitaj, osvrni se i preporuči

Čitatelji znaju što ih privlači nekoj knjizi, što im čitanje olakšava ili otežava te bi li je preporučili drugima. Ova aktivnost njihove stavove promatra kao povratne informacije o književnom djelu i njegovoj pristupačnosti, a ne kao provjeru sposobnosti čitanja.

Povratne informacije čitatelja ne predstavljaju automatski validaciju jednostavnog jezika. Svaki čitatelj može opisati svoje iskustvo. Validator je osoba s vlastitim iskustvom prepreka u čitanju i razumijevanju koja sudjeluje u strukturiranoj provjeri teksta na jednostavnom jeziku tijekom njegove pripreme, kako je definirano u 1. poglavlju.

Svrha

Ojačati utjecaj čitatelja na književne i nakladničke odluke, istražiti iskustvo čitanja i pomoći sudionicima u oblikovanju korisnih preporuka.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub nakon što je pročitan dovoljan dio teksta, razgovor o pristupačnom izdanju ili jasno definiranu aktivnost prikupljanja povratnih informacija

Preporučena skupina: 4–8 sudionika, uz kombiniranje individualnih i grupnih reakcija

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta

Književni materijal: knjiga ili tekst za čije su čitanje sudionici imali dovoljno vremena

Prije početka

- Odlučite trebaju li vam povratne informacije o priči, preporuci, preprekama u čitanju, načinu predstavljanja sadržaja ili jasno određenoj kombinaciji tih elemenata.
- Razlikujte osobne sklonosti od pristupačnosti. Ljubavni roman na jednostavnom jeziku i dalje može biti nezanimljiv čitatelju koji voli kriminalističke romane.
- Ako je planirana formalna validacija jednostavnog jezika, zadatak validatora jasno odvojite od opće rasprave i koristite dogovoreni postupak validacije.
- Pripremite mogućnost individualnog odgovora kako prvo mišljenje izneseno u skupini ne bi utjecalo na odgovore svih ostalih.

Što vam je potrebno

- the book or text in the formats readers used;
- relevant covers, illustrations, layouts or digital versions;
- a small number of accessible review questions;
- optional response choices with room for another answer;
- a way to distinguish literary, accessibility and presentation feedback.
- knjiga ili tekst u formatima kojima su se čitatelji koristili;
- relevantne naslovnice, ilustracije, prijelomi stranica ili digitalne verzije;
- manji broj pristupačnih pitanja za osvrt;
- prema potrebi, ponuđene mogućnosti odgovora uz prostor za drugačiji odgovor;
- način razlikovanja povratnih informacija o književnom djelu, pristupačnosti i načinu predstavljanja sadržaja.

Koraci

1. Započnite knjigom

Prije nego što uvedete upitnik, pitajte sudionike što žele reći o knjizi ili što im je ostalo u sjećanju.

2. Istražite književno iskustvo

Razgovarajte o likovima, događajima, ritmu priče i ulomcima koji su bili zanimljivi, dosadni, smiješni, zahtjevni ili kojima bi se vrijedilo vratiti. Omogućite da budu vidljiva i mišljenja koja se razlikuju od mišljenja većine.

3. Istražite iskustvo čitanja

Vratite se konkretnim stranicama. Pitajte što je u formulacijama, označavanju govornika, prijelomu stranice, ilustracijama, navigaciji ili odnosu teksta i slike olakšavalo ili otežavalo čitanje.

4. Razlikujte sklonosti od pristupačnosti

Razjasnite odnosi li se komentar na žanr ili osobni ukus, književno djelo, njegovu pristupačnost ili alat kojim mu se pristupa. Svaku povratnu informaciju zabilježite točno.

5. Oblikujte preporuku

Sudionici mogu preporučiti knjigu, odlučiti da je ne žele preporučiti ili precizirati kome bi je preporučili, primjerice: „nekome tko voli misterije, ali ne i nekome tko želi puno akcije”.

6. Formalnu validaciju provedite zasebno

Ako validatori provjeravaju tekst na jednostavnom jeziku, jasno označite promjenu uloge, definirajte materijal koji se provjerava i primijenite dogovoreni postupak validacije. Nemojte sve osobe koje daju povratne informacije nazivati validatorima.

7. Zaključite proces povratnih informacija

Zabilježite različita mišljenja umjesto stvaranja prividnog konsenzusa. Objasnite kome će dogovorene povratne informacije biti proslijeđene te, kada je moguće, naknadno izvijestite sudionike što je na temelju njih promijenjeno ili zašto promjene nisu provedene

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Nemojte braniti knjigu niti kratko mišljenje sudionika proširivati objašnjenjem koje on sam nije dao.
- Ljestvice za ocjenjivanje ili ponuđene odgovore koristite samo kao polazište i uvijek omogućite drugačiji odgovor.
- Ako je čitanje bilo zahtjevno, najprije razmotrite tekst, format, upute, tehnologiju i uvjete prije nego što prepreku pripišete čitatelju.
- Osoba za podršku može pomoći u komunikaciji, ali ne bi trebala pretvarati mišljenje sudionika u vlastiti osvrt.

Prilogodite aktivnost

- Izradite kratku pisanu, usmenu ili snimljenu preporuku koja obuhvaća knjigu, reakciju čitatelja i kome bi se knjiga mogla svidjeti.
- Usporedite jedan pažljivo odabran ulomak ili element prijeloma stranice u dva izdanja.
- Dogovorene povratne informacije pošaljite nakladniku ili projektnom timu te naknadno obavijestite sudionike o tome kako su iskorištene.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Jeste li mogli izreći svoje mišljenje čak i kada se razlikovalo od mišljenja drugih?
- Postoji li nešto važno što vas nismo pitali?
- Biste li preporučili ovu knjigu i kome?
- Želite li saznati što će se dogoditi s vašim povratnim informacijama?

Primjer

Nakon čitanja pristupačne kratke priče čitatelji najprije razgovaraju o likovima i tempu priče.

Na odabranim stranicama jedan sudionik kaže da mu je zbog triju imena bilo teško pratiti tko govori, dok je drugome popis likova na početku bio koristan. Jednom se sviđaju ilustracije, ali smatra da je mjesto radnje na jednoj od njih nejasno. Drugi kaže da mu ilustracije nisu bile važne.

Četvero sudionika preporučuje priču, jedan kaže možda, a jedan je ne preporučuje jer više voli kriminalističku književnost.

Voditelj to bilježi kao književnu sklonost, a ne kao problem pristupačnosti. Skupina se dogovara koje se povratne informacije mogu proslijediti nakladničkom timu, a na sljedećem susretu dobiva informacije o tome što se u međuvremenu dogodilo.

Kartica aktivnosti 9: Susret s autorom ili ilustratorom

Susret s autorom ili ilustratorom može čitanje pretvoriti u izravnu kulturnu razmjenu. Sudionici donose vlastite interpretacije i pitanja, dok gost otkriva dio kreativnog procesa.

Susret najbolje funkcionira kao razgovor o književnosti i stvaranju knjiga, a ne kao dugo izlaganje nakon kojeg ostane tek nekoliko minuta za pitanja.

Svrha

Povezati sudionike s autorom ili ilustratorom, istražiti kako se donose književne i vizualne odluke te podržati razmjenu u kojoj čitatelji utječu na teme razgovora.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub ili radionicu čiji sudionici poznaju dio rada gosta

Preporučena skupina: 4–12 sudionika, dovoljno mala skupina za stvarnu razmjenu

Preporučeno trajanje: 60–90 minuta, uz pripremu tijekom prethodnog susreta

Književni materijal: jedno pristupačno djelo ili manji izbor ulomaka, slika ili nacrta

Prije početka

- Kada je moguće, odaberite gosta i materijal zajedno sa sudionicima. Ostavite skupini dovoljno vremena za čitanje ili upoznavanje s djelom.
- Upoznajte gosta s komunikacijskim potrebama, tempom i potrebama povezanima s pristupačnošću, interesima skupine te očekivanjem da susret bude dijalog.
- Pripremite pitanja, ulomke i slike koje su odabrali sudionici, ali nemojte unaprijed određivati što moraju reći. Zamolite gosta da donese jedan konkretan primjer kreativne odluke.

Što vam je potrebno

- odabrani tekst ili slike u pristupačnim formatima;
- ulomci i pitanja koje su odabrali sudionici;
- jedna ranija i jedna kasnija verzija nacrta, skice ili drugog primjera kreativnog procesa gosta;
- prema potrebi, prethodno provjerena oprema za prikazivanje sadržaja ili online susret.

Koraci

1. Pripremite se kroz djelo

Prije susreta pročitajte ili ponovno pregledajte odabrani materijal i omogućite sudionicima da odaberu o čemu žele razgovarati ili što žele pitati.

2. Dočekajte gosta

Ukratko predstavite gosta i plan susreta. Započnite djelom koje je svima poznato, a ne dugom biografijom.

3. Predstavite jednu kreativnu odluku

Autor ili ilustrator uspoređuje dvije verzije ulomka, početka, skice, lika ili izbačene scene i objašnjava svoju odluku.

4. Uključite sudionike od samog početka

Tijekom susreta koristite ulomke, slike i pitanja koje su odabrali sudionici. Ako se razvije zanimljiv razgovor, posvetite mu vrijeme umjesto da žurite kako biste prošli sve unaprijed pripremljene teme.

5. Omogućite različite interpretacije

Sudionicima se može više svidjeti raniji nacrt, mogu imati negativno mišljenje o nekoj slici ili drugačije interpretirati lik. Gost može objasniti svoju namjeru, ali pritom ne treba ograničavati čitateljevu interpretaciju

6. Isprobajte kratku razmjenu i završite

Ako je korisno, usporedite dva početka ili dvije skice ili razgovarajte o kreativnom pitanju nekog sudionika. Na kraju odlučite želite li pročitati još, osmisliti kreativnu reakciju ili nastaviti na neki drugi način

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Pripremite pitanja zajedno sa sudionicima. Voditelj može pomoći pojasniti pitanje, pritom zadržavajući ono što čitatelj želi pitati.
- Kada druga osoba prenosi unaprijed pripremljeno pitanje, jasno navedite da je to pitanje sudionika.
- Voditelj može povremeno nešto pojasniti ili sažeti, ali ne bi trebao postati glavni sugovornik gosta.
- Gost ne bi trebao procjenjivati književne ili umjetničke sposobnosti sudionika.

Prilagodite aktivnost

- S autorom istražite lik, izmijenjenu scenu, odabir riječi ili razvoj teksta od nacrta do objavljene verzije.
- S ilustratorom usporedite skice, kompozicije ili ono što je uključeno u sliku i ono što je iz nje izostavljeno.
- Organizirajte online susret s kratkim izlaganjima, prethodno provjerenom opremom za prikazivanje sadržaja i čestim uključivanjem sudionika.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Jeste li razgovarali o nečemu što vas zanima?
- Je li vam bilo lako izraziti ono što ste željeli?
- Jeste li saznali nešto novo o tome kako nastaje knjiga?
- Što bi trebalo promijeniti pri sljedećem susretu?

Primjer

Književni klub čita priču o muškarcu koji nakon obiteljske svađe odlazi iz grada, a zatim se putem interneta susreće s autorom. Sudionici odabiru tri ulomka.

Jedan priprema usmeno pitanje o završetku, drugi traži od voditelja da prenese pitanje o rečenici koju je teško razumjeti, a treći pita autora sviđa li mu se glavni lik.

Autor uspoređuje raniju i konačnu verziju završetka. Jednom se čitatelju više sviđa ranija verzija; autor objašnjava zašto ju je izmijenio, ne pokušavajući utjecati na njegovu sklonost.

Drugo pitanje vraća sve na scenu o sestri glavnog lika. Jedan sudionik cijelo vrijeme sluša, a poslije odlučuje pročitati autorovu sljedeću knjigu.

Susret ostaje razmjena mišljenja, a ne predavanje.

Kartica aktivnosti 10: Podijelite priču kroz književno događanje

Skupina može poželjeti podijeliti knjigu, preporuku, priču, ilustraciju ili razgovor s drugim ljudima. Događanje može biti malo čitanje za drugu skupinu, izložba u knjižnici, razgovor s gostima ili veći javni program.

Javna vidljivost nije cilj za svakoga. Sudionici djeluju kao suoblikovatelji svrhe, sadržaja, uloga i sljedećih koraka, a svaka osoba sama bira koliko želi biti vidljiva.

Svrha

Proširiti sudjelovanje u književnim aktivnostima izvan redovite skupine i omogućiti sudionicima stvaran utjecaj na ono što se dijeli, način na koji se predstavlja i ulogu koju će preuzeti.

Ukratko

Najprikladnije za: književni klub ili radionicu kreativnog pisanja spremne podijeliti iskustvo čitanja ili radove koje su stvorili sudionici

Preporučena skupina: redovita skupina, uz raspodjelu uloga u planiranju

Preporučeno trajanje: najmanje dva susreta i samo događanje

Književni materijal: knjige, preporuke, odabrani ulomci, priče, zajednički tekstovi ili ilustracije

Prije početka

- Započnite od onoga što sudionici žele postići događanjem, a ne od promocije, prostora ili veličine programa.
- Dogovorite što se smije dijeliti i s kojom publikom. Manja, zainteresirana publika može bolje odgovarati svrsi događanja od velike publike.
- Odaberite prostor koristeći se smjernicama iz 5. poglavlja, a pozivnice i informacije o dolasku pripremite prema 6. poglavlju.
- Zatražite zasebnu suglasnost svakog autora ili autora vizualnog rada prije uključivanja njegova djela. Planirajte više javnih i nejavnih uloga.

Što vam je potrebno

- odabrane knjige, tekstovi ili slike u pristupačnim formatima;
- jednostavan program i pristupačna pozivnica;
- informacije o mjestu održavanja i dolasku, uključujući kontakt za pitanja o pristupačnosti;
- provjerena zvučna, prezentacijska ili digitalna oprema potrebna za odabrane doprinose;
- jasna evidencija uloga, autorstva, navođenja autorstva i dogovorenih načina korištenja radova.

Koraci

1. Zajedno odredite svrhu

Pitajte što bi posjetitelji trebali pročitati, čuti, vidjeti, o čemu bi trebali razmišljati ili što bi trebali otkriti. Provjerite žele li sudionici i dalje organizirati događanje.

2. Odaberite materijal i publiku

Odaberite nekoliko kvalitetnih doprinosa umjesto popunjavanja programa pod svaku cijenu. Potvrdite suglasnost svakog autora i odlučite kome je događanje namijenjeno.

3. Zajedno oblikujte program i uloge

Osmislite jasno vidljiv slijed programa i omogućite sudionicima da odaberu uloge poput čitatelja, autora, osobe koja vodi intervju, domaćina, osobe koja dočekuje goste, kustosa, osobe koja priprema pitanja, tehničkog operatera ili člana publike.

4. Provjerite pristupačnost u praksi

Prođite kroz dolazak, prostor, raspored sjedenja, zvuk, kretanje, pauze, formate tekstova i informacije. Pobrinite se da slijed događanja bude jasan sudionicima i gostima.

5. Isprobajte pristupačnost

Kratkom probom utvrdite praktične prepreke i provjerite opremu. Nemojte probu pretvoriti u opetovano ispravljanje načina na koji ljudi govore, stoje ili nastupaju.

6. Potvrdite odluke

Zasebno provjerite odluke o ulogama, navođenju autorstva, izlaganju, fotografiranju, snimanju, objavljivanju i korištenju na internetu. Kada je korisno, pripremite alternativnu ulogu bez pritiska na bilo koga da ostane javno izložen.

7. Provedite događanje i osvrnite se na njega

Neka struktura programa ostane jasno vidljiva i nemojte na dan događanja uvoditi nove javne uloge. Nakon događanja pitajte sudionike jesu li mogli utjecati na njega, jesu li im odabrane uloge odgovarale i što bi se trebalo dogoditi s izloženim ili snimljenim materijalima.

Podrška bez preuzimanja kontrole

- Nemojte birati samo osobe koje tečno govore kao javne predstavnike skupine. I javne i nejavne uloge mogu imati stvaran utjecaj.
- Sačuvajte jezik i radove koje su stvorili sudionici u izvornom obliku, osim ako autor pristane na promjene. Tipkanje, zapisivanje ili prenošenje nečijeg doprinosa ne prenosi autorstvo na drugu osobu.
- Sudionik može odustati od govorenja, izlaganja, fotografiranja ili objavljivanja čak i nakon priprema; uloženi organizacijski trud ne može poništiti njegovu odluku.
- Podrška treba omogućiti odabrani način sudjelovanja, a ne služiti tome da događanje publici izgleda bolje organizirano ili uglađenije.

Prilagodite aktivnosti

- Pozovite drugu čitateljsku grupu u prostor u kojem se redovito sastajete i predstavite jednu knjigu ili nekoliko preporuka.
- Osmislite knjižničnu izložbu ulomaka, slika i opisa koje su sudionici sami odabrali i rasporedili.
- Organizirajte moderirani književni razgovor umjesto niza čitanja.
- Surađujte s knjižnicom, knjižarom, festivalom, nakladnikom, autorom ili ilustratorom, pritom čuvajući utjecaj sudionika na oblikovanje programa.

Promišljanje

Odaberite dva ili tri pitanja koja odgovaraju susretu.

- Jeste li imali ulogu koja vam je odgovarala i jeste li mogli utjecati na događanje?
- Jeste li znali što možete očekivati?
- Biste li organizirali još jedno književno događanje i što biste promijenili?
- Postoji li nešto što ne želite da se nakon događanja dijeli?

Primjer

Književni klub odlučuje organizirati manju večernju manifestaciju u lokalnoj knjižnici kako bi drugoj čitateljskoj grupi i pozvanim gostima predstavio pristupačne priče.

Jedan sudionik dočekuje posjetitelje, dvoje preporučuje knjige, a drugi odabire i postavlja tri ilustracije bez javnog nastupa. Jedan autor traži od voditelja da pročita njegovu priču, ali ne želi biti fotografiran. Drugi sudionik traži od osobe za podršku da prenese unaprijed pripremljeno pitanje.

Proba pokazuje da su mikrofon i buka neugodni jednom sudioniku pa se jedan dio programa premješta u mirniji prostor za razgovor.

Nakon manifestacije skupina se dogovara da ilustracije mogu ostati izložene dva tjedna, ali da priča neće biti objavljena na internetu.

Uspješnost se procjenjuje prema utjecaju sudionika i ulogama koje su sami odabrali, a ne prema broju posjetitelja ili medijskoj vidljivosti.

Završna riječ

Pristupačne književne aktivnosti polaze od jednostavne ideje: ljudima je potreban pristup ne samo knjigama nego i kulturnom životu koji ih okružuje. Čitatelji trebaju imati mogućnost otkrivati književnost koja ih zanima, posvetiti vrijeme priči, ne slagati se s nekim likom, interpretirati scenu, stvarati nešto novo, susretati druge čitatelje i autore te odlučivati hoće li se i na koji način njihov rad dijeliti.

Ne postoji jedan format koji odgovara svakoj osobi ili skupini. Dobro vođenje aktivnosti povezuje pripremu s pažljivim praćenjem sudionika: pripremite tekst, informacije, prostor i podršku, a zatim slušajte što sudionici biraju i kako doživljavaju aktivnost. Aktivnosti u ovom priručniku praktična su polazišta, a ne unaprijed zadani recepti. Prilagođavajte ih tako da književnost ostane smislena, poštujući identitet odraslih osoba, nudeći stvarne mogućnosti izbora, pružajući podršku bez preuzimanja kontrole i omogućujući sudionicima da utječu na ono što će se događati sljedeće.

Ponekad je najkorisnija promjena mala: više vremena, kraći tekst, jasnija pozivnica, mirniji prostor ili drugačiji način sudjelovanja. U drugim slučajevima sudionici mogu promijeniti i sam smjer aktivnosti. Takav utjecaj dio je pristupačnosti i istinskog sudjelovanja u kulturnom životu.

Svi partneri projekta PAGE žele vam puno sreće!

Izvori i resursi

Izvori projekta PAGE

PAGE. (2024). *Annex I to Grant Agreement No. 101173233: Description of the Action*. PAGE – Project for Advancing Cognitive Accessibility in Publishing, Creative Europe Programme.

PAGE. (2024). *Research Framework*. Deliverable D2.1, 19 December 2024. PAGE – Project for Advancing Cognitive Accessibility in Publishing, Grant No. 101173233.

Boarve Konsult AB. (2025). *PAGE Report on Research Findings: Work Package 2 – Needs Assessment*. Version 1.0, August 2025. PAGE – Project for Advancing Cognitive Accessibility in Publishing, Grant No. 101173233.

Jednostavan jezik i pristupačnost

Bohman, U., & E.A.S.E. project partners. (2024). *Easy Language Training Package for Trainers*. Project training material.

E.A.S.E. project. (2025). *Easy Language Guidelines for documents*.

Haramija, D., Knapp, T., & Fužir, S. (2019). *Lahko je brati: Nasveti za lahko branje v slovenščini. 2, Pravila*. Podgorje pri Slovenj Gradcu: Zavod RISA, Center za splošno, funkcionalno in kulturno opismenjevanje. ISBN 978-961-93928-7-4.

Inclusion Europe. (2010). *Information for all: European standards for making information easy to read and understand*.

Nomura, M., Nielsen, G. S., & Tronbacke, B. (2010). *Guidelines for Easy-to-Read Materials*. 2nd revised ed. IFLA Professional Reports 120. The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). ISBN 978-90-77897-42-3.

United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Article 30: Participation in cultural life, recreation, leisure and sport.

Winkelstein, J. A., Bolt, N., Carlsson Asplund, H., Nomura, M., & Rakočević Uvodić, M. (2024). *IFLA Guidelines for Making Libraries Accessible for People with Disabilities*. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

World Wide Web Consortium (W3C), Web Accessibility Initiative (WAI). (2022). *Making Events Accessible: Checklist for meetings, conferences, training, and presentations that are remote/virtual, in-person, or hybrid*.

Uključive književne i kulturne prakse

Ferri, D., & Makhoul, E. (2025). *Enhancing Cultural Participation of Persons with Disabilities: A Toolkit for Cultural Organisations*. Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.15017846

Kermauner, A., & Fužir, S. (2018). *Načrt usposabljanja – projekt Vključujemo in aktiviramo!, izvedba v letu 2018*. Center za usposabljanje, delo in varstvo Črna na Koroškem. Unpublished project training plan.

Lahko je brati. (2019). *Učni načrt usposabljanja: Lahko branje*. Test version, February 2019. Project training material.

Niskavaara, M., Arola, K., & Itkonen, S. (eds.). (2021). *You Be My Guide! Handbook for inclusive guided tours using easy language*. Ateneum Art Museum / Finnish National Gallery, Publications 154. ISBN 978-952-7371-37-4.

Port Washington Public Library. (n.d.). *Books for Dessert: Program Manual. Guide to Implementing a Book Club for Adults with Intellectual and Developmental Disabilities*. Port Washington, NY: Port Washington Public Library.

Sivec, J. (2022). The importance of telling folk stories in everyday life. In I. Černelč & M. Samec (eds.), *Zgodbe lepšajo življenje / Stories Make Life Better* (pp. 13–25). Šmarje pri Jelšah: Knjižnica Šmarje pri Jelšah. ISBN 978-961-91850-9-4.

Snoj Verbovšek, Z. (ed.). (2016). *Človeško srce čudna je stvar. Zbornik projekta Vključujemo in aktiviramo!, 1. del*. Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije. ISBN 978-961-93910-7-5.

Snoj Verbovšek, Z. (ed.). (2018). *Sprehodi čez mostove. Zbornik projekta Vključujemo in aktiviramo!, 1. del*. Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije. ISBN 978-961-94441-1-5.

Dodatna literatura

Altman, C., Avraham, I., Meirovich, S. S., & Lifshitz, H. (2022). How do students with intellectual disabilities tell stories? An investigation of narrative macrostructure and microstructure. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 35*(5), 1119–1130. https://doi.org/10.1111/jar.12997

Chinn, D., & Homeyard, C. (2017). Easy read and accessible information for people with intellectual disabilities: Is it worth it? A meta-narrative literature review. *Health Expectations, 20*(6), 1189–1200. https://doi.org/10.1111/hex.12520

Conner, M., & Plocharczyk, L. (2019). Back to the future: Library book clubs for individuals with intellectual disability (ID). *The International Journal of Information, Diversity, & Inclusion, 3*(4), 68–77. https://doi.org/10.33137/ijidi.v3i4.33009

Hollins, S., Egerton, J., & Carpenter, B. (2016). Book clubs for people with intellectual disabilities: The evidence and impact on wellbeing and community participation of reading wordless books. *Advances in Mental Health and Intellectual Disabilities, 10*(5), 275–283. https://doi.org/10.1108/AMHID-08-2016-0020

Leahy, A., & Ferri, D. (2022). Barriers and facilitators to cultural participation by people with disabilities: A narrative literature review. *Scandinavian Journal of Disability Research, 24*(1), 68–81. https://doi.org/10.16993/sjdr.863

León, J. A., & León-López, A. (2019). Reading performance in adults with intellectual and developmental disability (IDD) when they read different kinds of texts. *Psychology in Russia: State of the Art, 12*(4), 148–158. https://doi.org/10.11621/pir.2019.0409

page-project.eu